THE BOOK WAS DRENCHED

UNIVERSAL
LIBRARY
OU_204885

UNIVERSAL
LIBRARY

Lanka Dahanam

A DRAMA IN FIVE ACTS.

OSMANIA UNIVERSITY
COLLEGE LIBRARY.

BY

D. SEETHARAMA ROW

AND

PUBLISHED BY

KURUKURI SUBBA ROW,

Book-seller & Publisher,

BHIMADOL, Kistna Dt.

THIRD EDITION 1.000 COPIES.

SCAPE & COMPANY,

RUBBER STAMP MAKERS & PRINTERS &c.

COCANADA.

1922.

Copyright registered] [Pric

హరికథలు.

బి. బాలాజీదాసు గారివి.

గయోపాఖ్యానం	0-8
కుశలవవిజయం	0-8
దయాకరవిజయం	0 8
రుక్మాంగద ఏకాదశీమహాత్మ్యం	0 8
నలచరిత్ర	0-8
జయప్రదా దేవిచరిత్ర	0-8
త్రిశంకువిజయం	0 8
ప్రియంవదాచరిత్ర	0-6
[illegible]దాసుచరిత్ర	0-8
ద్రౌపదీమానసంరక్షణ	0-6
పురందరదాసుచరిత్ర	0-8
కుచేలోపాఖ్యానం	0-6
హరికథేతిహాసమంజరి	0-8
హరికథేతిహాసమంజరి పార్ట్ 2	0-6
భద్రాచలరామదాసు	0-6
కబీరుదాసుచరిత్ర } [illegible] }	1-0
సీతాకల్యాణం	1-4

నారాయణదాసు గారిచే రచించినవి.

[illegible]నకీశపథం	1 4
[illegible]రిశ్చంద్ర	0-14
[illegible]త్రి	0-14
[illegible]	0-8
[illegible]	0-14
[illegible]	0-8
[illegible]	0-8
[illegible]గ్రవలు	0-8
[illegible]	0-8
[illegible]	0-8

కుశలాయకం	0-6
లంకాయాగం	0-2
మంగళహారతులు (స్వరముతో)	0-8
డిటో స్వరములేనిది	0-4
ద్రౌపదీపరిణయం	0-12
శ్రీరామాంజనేయం	0-12
సంగీతజగన్మోహిని పా॥ [illegible]॥	0-12
సంగీతపద్మిని డిటో	0-10
సంగీతకృష్ణనిర్యాణం	0-8
ఉదయపాండం	0-10
[illegible]పాండం	0 12
ప్రతి[illegible]పాండం	0-12
ప్రవాసపాండం	0 12
పట్టాభిషేకపాండం	0-12

ఈ అయిదు నాటకములు [illegible] తయు విస్పులుముగా వ్రాయబడినవి [illegible] అయిదు పుస్తకములు [illegible] కొనినవారికి మూడురూపాయలుమాత్రమే.

దమయంతీజయపాల	0-8
గులే[illegible]కావళి	0-12
[illegible]	1-0
తిలకుమహారాజా నాటకం	1 0
గాంధీవిజయనాటకం	1-0
మోహినీమనోహరం	0-12
కలభాషిణి	0-12
ప్రహ్లాద మా॥ హా॥	1-0
ద్రౌపదీవస్త్రాపహరణం	1-0
తిలకుమహారాజజీవితం	0-3
స్వరాజ్యగీతావ్యాసం	0-4
శ్రీనివాసకల్యాణం	0-8

శ్రీ

లంకాదహనము.

(సీతాన్వేషణము.)

అయిదంకముల నాటకము,

ద్రోణంరాజు శీతారామారావు విరచితము.

ఇందుల కీర్తనలు

అల్లక చంద్రశేఖరంగారిచే

రచియింపబడినవి.

భీమడోలు కాపురస్థులు బుక్కుసెల్లరు

కురుకూరి సుబ్బారావుచే

ప్రచురింపబడియె.

మూడవకూర్పు 1000 ప్రతులు.

కాకినాడ.

స్కేప్ అండు కో., కె. సుబ్బారాయుడు బ్రదర్సువారివలన

ముద్రితము.

1922

కాపీరైట్ రిజిస్టర్డు] [వెల రు 0—10—0.

ఇందువచ్చు పాత్రలు.

శ్రీరాముడు.

లక్ష్మణుడు.

జటాయువు.

సుగ్రీవుడు.

వాలి.

హనుమంతుడు.

రావణుడు.

విభీషణుడు.

విప్రజిత్తు, విరూపాక్షు, ధూమ్రాక్షు, మందపాలకులు. } రావణుని సేవకులు.

"స్త్రీలు."

సీత:—రాముని భార్య.

రుమ:—సుగ్రీవుని భార్య.

తార:—వాలి భార్య.

లంకిణి:—రాక్షసి.

శ్రీ

లంకాదహనము.

[సీతాన్వేషణము]

ప్రథమాంకము.

రంగము:—అరణ్యము.

[శ్రీరామలక్ష్మణులు ప్రవేశము]

రాము—2 అనుబంధము.

తమ్ముడా లక్ష్మణా! నేడేలనో యెన్నడదరని యెడమకన్నదరుచున్నయది. మనంబపరిమిత పరితాపంబొందుచున్నయది. సీతజాడో కింతయైన గానరాకుండె. అయ్యో! నాకిప్పుడేమి దోచకుండె.

తే. గీ. పూర్వజన్మంబునందు నే పొలతిగూడు
పతినిగడుమాయచే నెడ బాపినాను
యట్టిఫలమును నేనిప్పు డందుచుంటి
ధాతవ్రాతను దప్పింప దరమెజగతి.

(సీతనుద్దేశించి) హాసీతా! భువనపూతా! ఎందుబోతివి! నీవు గనపడకుండిన నాజన్మవ్యర్థముకదా.

మ. వనితా ప్రాణవిభుల్ రఘూద్వహు నిబ్భంగిన్ విడంజాలి మే
వనమందుంటివొ లేక యెల్లెగితో బ్రాణేశుచిత్తంబునన్
గననేమూలలనుడాగితో యిపుడు వేగన్ వచ్చి నాయార్తినిన్
గనిబ్రోవందల బూనగదవె సత్కారుణ్యసంధాయివై.

రమణీ యింకను నాయెడల నీకు సంశయమా.

తే. గీ. రాముహృదయమెరుగుదువు ॥ రామనీవు
నీదుహృదయం బెరుంగుదు ॥ నేనుకాంత
యింకశోధింపగానేల ॥ శంకదక్కి
ప్రాణవిభుగాంచ నేతెంతు ॥ పద్మగంధి.

లక్ష్మ—అన్నగారు సీతావియోగసంజనిత దుస్తరదుఃఖాంభోధిని గూలినారు. ఈసమయంబున నీతని నెట్లూరడింతు. అక్కటా! నాకేమార్గంబును దోచకున్నయది (రామునిసమీపించిప్రకాశముగా)

3 అనుబాంధము.

సహజధైర్యచిత్తుండవైన నీవేయీతీరునారక దీనునిరైవశి మానముచెడి వగవ నే నేమనగలను. సర్వజ్ఞులరు మీరెఱుంగని దేమున్నది.

రాము—తమ్ముడా! నేనేమని వచింతును. ఆజానకి నాతో గలసియుండెనేని యీయరణ్యంబు నాకువశంబుగను, పర్ణకుటీరములు సౌధంబులుగను, కందమూల ఫలంబులు పంచభక్ష్య పరమాన్నంబులుగను దోచుచుండెడివి. ఇప్పుడదేమో నాచిత్తమెల్లను దత్తరించుచు నాకేమియు దోచకుండె. ఐననీవృక్షములసీతజాడ నడిగి తెలిసికొనియెద (ప్రకాశముగా) ఓవనవృక్షములారా.

సీ. ఘనసారభూజంబ ॥ కానవే నీవంటి
గంధంబుకల యట్టి ॥ కరటియాన
కదళికాతరురాజ ॥ కానవేనీయట్టి
మెఱుగుబెందొడలమా ॥ మానవతిని
విలసిల్లు చంపక ॥ వృక్షంబ కానవే
లలినీదు పుష్పవి ॥ లాసనాస
కమనీయలతనీవు ॥ కానవేనియట్టి
కరములు ॥ శోభిల్లు కంబుకంఠి

గీ. క్రముకధరణీ రుహాధీశ ! కానవయ్య
నీఫలస్ఫూర్తి కంఠంబు ! నీలవేణి
కళికలనుమించునవ కుంద ! కానవమ్మ
నీదుకోరక నిభదంత ! నీరజాస్య.

అయ్యో! ఈవృక్షములలో నెక్కటియు మాట్లాడదయ్యెహాసీతా!

4 అనుబంధము.

హాసీతా! వనితాజన విఖ్యాతా! జనకజాతా!

లక్ష్మ—అగ్రజా!

తే. గీ. వంతగూలగనేల యా ! యింతికొరకు
నరయుదమువన ప్రాంతంబు ! లందునాము
గానుపింపకయున్న మా ! ర్గంబునొందు
జూదమామీద దప్పక ! శుభచరిత్ర.

రాము—తమ్ముడా! నీకొక్కటి జెప్పెద నాలకింపుము.

ఉ. ఏవనికేగుదెంచు నెడ ! నింటనునుండగ లేనటంచు న
ద్భావముతోడ బల్కి ఘన ! భాగ్యములెల్ల బరిత్యజించి నా
తోవనికేగుదెంచు నన ! తోయజపత్రి విశాలనేత్రి సీ
తావనితాలలామకయి ! తాపమునందక యుండనేర్తునే.

అయ్యో! నేనింక ఆయన్నుల మిన్నను కన్నులార జూడగల్గుదునా! నన్న న్వేషింప మెన్నియిడుమలు బడుచున్నదో లేక యీయడవులయందు నడువలేక యేమూలబడియున్నదో యేదనుజుని మాయలో జిక్కినదో. ఉన్నదో. లేదో హా. హా.

లక్ష్మ—అన్నయ్యా! చింతిలకుము. సర్వలోకమాతయగు సీతామహాదేవికెట్టి యాపదయు సంభవించియుండదు గాని యేదనుజమాయయందు బడియున్నదో యని మాత్రము నాకును సందియము గల్గుచున్నయది. అదియే నిజమయ్యెనేని.

[కోపముతో]

ఉ. చించెద దైత్యసంఘముల । చిందఱవందఱజేసి బ్రహ్మబా
ధించెదలోకపాలకుల । దెగ్రొక్కనేసెద భూతలంబు గ్ర
క్కించెద శైలజాలముల గీ । టడగించెద భూమి నందఱ
గాంచెదదల్లడిల్లకుము । కంజహితాన్వయ వార్ధిచంద్రమా.

కావున మనమింక సత్వరముగ నరుగవలెను.

రాము—మంచిది. (అనిముందుకు నడుచును)

లక్ష్మ—అన్నయ్యా! అటుచూడుడు. వాడెవడో యొక దను జునివలెనున్నాడు. సీతాదేవి నపహరించి, మనము వచ్చుచుండుట జూచి యేమియునెఱుంగని వానివలె మౌనమును దాల్చి యచ్చట బండుకొని యున్నాడు.

(బాణమును సవరించుకొని)

అగ్రజా! శ్రీరామచంద్రా! నెలవైనచో

తే. గీ. శరముసంధించి యిప్పుడా । సురవిరోధ
దునుమువాడను జూడుమీ । దోర్బలమున

రాము— వలదుతమ్ముడా యతడు । దేవారికాడు
వానిసంగతి నరయంగ । వలయుమనము.

(పడియున్న జటాయువునుసమీపించి)

శ్రీరా—(జటాయువును సమీపించి) తమ్ముడా! ఈతడె వ్వడో యొక పతంగేంద్రుడు విగతపక్షుండై నేలబడి మూర్ఛిల్లియు న్నాడు. పాపమిందులకు గారణమేమైయుండునో! (జటాయువుచేయి బట్టుకొనిచూచి) శరీరంబును బ్రాణములుమాత్రమున్నవి. నెమ్మదిగా బిలచెదను. (జటాయువు శరీరముపై జేయివైచి) ఓయీ! నీవెవ్వరవు? నీకేల యిట్టిదశ వచ్చినది? మేము రామలక్ష్మణులము. నీ దుర్గతికి గారణంబు జెప్పితివేని తగునుపచారము సేయ బ్రయత్నించెదము.

జటా—(కన్నులు విప్పిచూచి) ఏమి ! మీరు రామలక్ష్మణులా ! దశరథపుత్రులేనా ?

శ్రీరా—అవును.

జటా—నాభాగ్యవశమున మిమ్ములఁ జూడఁగంటిని. మీకొఱకే ప్రాణంబులు నిల్పియుంటిని. శ్రీరామలక్ష్మణులారా ! రఘుకుల సంజాతులారా ! నేను పతంగకులనాథుండను. జటాయువనువాఁడను. మీతండ్రికెంతయుఁగూర్చు సఖుండను. రామా ! నేనీవనంబున విహరింపుచుండ, లంకాపురాధినాథుండగు రావణుం డొక్కవనితను రథముపైఁ బెట్టుకొని పోవుచుండెను. ఆరథంబుపై వేటకానికిఁజిక్కిన కురంగంబు చందంబుననున్న యాకాంత యరణ్యంబంతయుఁ బ్రతిధ్వనియిచ్చునట్లు,

శా. హా! కాకుత్స్థకులాబ్ధిచంద్ర! రఘురా ణా! రామభూమీశ్వరా
లోకోపద్రవదైత్యవంశదహనా ణా లోకేశ్వరా! నేఁడు ర
క్షోకాంతుండిటునీవులేనపుడునన్ ణా గొంపోవుచున్నాఁడు రా
వే? కారుణ్యముఁజూపవే! యసురునిన్ ణా వేగూల్పవే చంపవే.

అని విలాపింప నేనది విని యామె నీభార్యయని గ్రహించికడురయంబునఁ బోయి రావణుని యరదంబున కడ్డుపడి వానితో ఘోరసంగ్రామమొనర్చితిని. తుదకు రావణుండు నన్ను విగతపక్షునిగాఁజేసి సీతాదేవిం దోడ్కొనిలంకాపురాభిముఖుండై పోయెను. నాశరీరమంతయు నొచ్చుచున్నది. నీకీవార్త వినిపించుటకే జీవించితిని. ఇంక నామేనఁబ్రాణంబులుండవు. నేను మరణించెదనని చింతింపనుకాని.

తే. గీ. భవ్యగుణుఁడైన జనకభూ ణా పాలుపుత్రి
దశరథునికోడలును నీదు ణా తన్వియువగు
సీత లోకైకమాత యా ణా చెనటిచేత
జిక్కి విడిపింపలేదంచుఁ ణా జింతపడుదు.

శ్రీరా—పక్షీంద్రా! కాలగతి నెవ్వరు తప్పింపగలరు? ఉపకారమునకు బోయిన నపకార మెదురయ్యె ననుమాట నేడు సత్యమైనది. నిర్నిమిత్తముగ మాకొఱకు రావణునితో ఘోర సంగ్రామ మాచరించి యిట్లయితివి. నీయుపకారము మేమెన్నటికిని మఱచువారము కాము! మాతండ్రికి స్నేహితుండవును, పెద్దవాడవును నగుటం జేసి నీవు మాకు తండ్రితో దుల్యుండవు. నీవు ప్రాణంబులు బాయ నుంటివని మాత్రము మేము విచారింపుచున్నాము.

జటా——రామా! ఇంక నాశరీరంబునం బ్రాణములుండవు. ఇంకొక్కమాట చెప్పవలసి యున్నది. మీరీమార్గమున బోయితిరేని యొక్క కపివలన మీకార్యంబు నెఱవేరును.

తే. గీ. కన్నులను జీకటులిపుడు క్రమ్ముచుండె

నొడలువశముగాకింతయు నొప్పుచుండె

మాటరాకుండె నిప్పుడు నోటివెంట

దివిజలోకంబుజేరెద దివ్యచరిత

రామ శ్రీరామ జయరామ రామరామ.

(ప్రాణములు విడుచుచున్నాఁడు)

శ్రీరా—ఎంతకష్టమెంతకష్టము! పతంగేంద్రా! నీవు ముక్తి నందెదవుగాక! (లక్ష్మణునిఁజూచి) తమ్ముడా! మనకుపకారముసేయఁ దలంచి తుదకీతడెట్లయ్యెనో కంటివా! ముందుగా మనమీతనికి దహనకృత్యములు సలిపి యనంతరము సీతాన్వేషణంబున వర్తింతము.

లక్ష్మ—మంచిది.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

ఇది ప్రథమాంకము.

శ్రీ

లంకాదహనము.

(సీతాన్వేషణము.)

ద్వితీయాంకము.

రంగము:—కిష్కింధపుర ప్రాంతోద్యానవనము.

[ప్రవేశము:—శ్రీరామ లక్ష్మణులు]

శ్రీరా—తమ్ముఁడా! సకలప్రదేశంబులయందును సీత నన్వేషించితిమిగాని యెందును నామెజాడ కానబడలేదు. ఇంక నామె కనఁబడుట కల్ల.

తే. గీ. సీత లేకున్న రాముని జీవమేల
భాగ్యభోగ్యములేల సంపదలవేల
సన్నుతీంద్రుని రీతిని సంచరింతు
తమ్ముఁడా నీవుపురికింకఁ దరలుమయ్య.

సత్యవాక్పరిపాలనాంతరంబుదైననుజానకి లేకుంటచే నేను పురంబునకు రానొల్లను. ఈయడవులయందే తనువు వెళ్ళదీసెదను—(సీతనుద్దేశించి)

మ. గరితా! నన్నెడబాయ జాలకను సౌఖ్యశ్రీలనుంబాసి దు
ష్కరదుర్గాంతదురంతదుస్సహమహోగ్రక్రూరమౌ కానలన్
జరియింపం జనుదెంచియీకరణి నో జంబ్రేమముల్ వీడి యెం
దుగన్ జాలితివీవు నన్విడిచియో యబ్జాతపత్రేక్షణా.

సీ. మహనీయమణిమయ । మందిరంబులెయౌను
పర్ణశాలలు నాకు । బద్మగంధి
అతిమోదమిచ్చు న । ద్యానవనములౌను
కాననంబులు నాకు । కంబుకంఠి
షడ్రసోపేత భో । జనముగా నొప్పును
కందమూలము నాకు । గరితమిన్న
హంసతూలికపాన్పు । లౌచును రాజిల్లు
దర్భశయ్యలు నాకు । దలిరుబోడి
తే. గీ. కష్టములుజూడ మిగుల సౌ । ఖ్యములెయగును
చింతమదికి సంతోషమై । చెలగుచుండు
కలదరిద్రము నాకు భా । గ్యంబెయగును
నీవు నాదండనున్నచో । నీరజాక్షి.

అట్టినిన్ను విడిచి నేనింక నీజగంబున నెట్లు బ్రతుకగలను!

ఉ. భూమితనూజ సీతకడ । మృగవనంబులయందు మీరలె
ల్లీమెను జూతురో యనుచు । నెంతయు జెప్పెను మానుతల్లి యు
ర్మీమగువన్ వనంబునను । నీకరణిన్ విడి యింటికేగ దా
నేమని దూఱునో మనల । నేమియు దోచకయుండె లక్ష్మణా.

లక్ష్మ—అన్నయ్యా! ఏలయీచింత! లంకాధిపతియగు రావణుండను దైత్యుండు సీతనపహరించినాడని జటాయువువలన నొక్కింత వింటిమికదా!

శ్రీరా—(కోపముతో) ఓరీ! రావణా! దుర్మదాంధా!

మ. ఇదిగో వచ్చుచునుంటి రాముడనురా । పమూలయందుండినన్
బదియార్వక్కలు సేతుసీశిరముల్ । శాహోబల ప్రౌఢిమన్
మదిరాక్షిన్ వనమందునుండగ గదున్ । వంచించితెచ్చినా
యెదుటన్ నిల్చిబలంబు జూపుమికనీ । వెంతైన దైత్యాధమా.
(పోబోవుచున్నాడు)

(రాముని వారించి)

లక్ష్మ—అగ్రజా! ఇచ్చట రావణుఁడు లేఁడు. జటాయువువాక్యము విని యుండుటచే నిశ్చయముగా రావణుండెదుట నున్నాడని యిట్లు కోపావేశంబున బలుకుచున్నారు కొందరపడకుఁడు.

తే. గీ. అలదశాస్యుని జాడల \| నరసి వాని
భీకరాజినిబరిమార్చి \| పృథ్వీసుతను
మించుముదమున దెచ్చి య \| ర్పించి నీకు
ధన్యతను గాంచెదను నేను \| ధర్మమూర్తి.

కావునఁ గొంతకాల మోపిక బట్టుటకుఁ బ్రార్థించుచున్నాను.

శ్రీరా—తమ్ముఁడా! అది యొక్కడిమాట. ఆజటాయువు ప్రాణప్రయాణకాలమున సీత రావణునిచే నపహరింపఁబడినదని చెప్పెను గాని యాలంకాపుర మెక్కడనున్నదో దానికి మార్గమెట్లో యాసంగతులన్నియు మనకు సవిస్తరముగ జెప్పలేదు. అయ్యది మన కెట్లు తెలియును? యిదియంతయు వట్టియాస. ఏమైననుసరే. మదీయనిశితశరపరంపరలఁ గప్పి చతుర్దశభువంబులను భస్మీపటలము గావించెదను. అప్పుడైనను సీత యెక్కడనున్నను బ్రిహ్మాదాదులాసీతను దెచ్చి నాకర్పింపకయుందురేమో చూచెదఁగాక.

(శరమును సారించుచున్నాఁడు)

లక్ష్మ—అన్నయ్యా! ఆగుము.

తే. గీ. రాక్షసుడెవండో గొంపోయె \| రమణిమిన్న
వానినెమకి రణమున ద \| ర్పంబునడప
వలయు గాక లోకములపై \| నలుకజూప
ధర్మమే కిక్కమానుము \| ధర్మచరిత.

శ్రీరా—సరే. ఇదిగో హృదయమును రాయిగా జేసికొంటిని. కాని యాదైత్యుడున్న తావు మన కెట్లు తెలియును?

లక్ష్మ — ఒక్క కపివరునివలన మన కార్యంబు చక్కబడునని జటాయువు వచించెనుకదా; అతఁడు మనకుఁ గనిపింపకయుండునా? ఇప్పుడు మనముచేరిన ప్రదేశమంతయు, వానరమయముగా నున్నది. మనలను జూచి యాకోఁతులన్నియు, కిలకిలా రావంబులు సేయుచు నలుదెసలం బరుగులిడుచున్నవి.

శ్రీరా — కోఁతిచేష్టలని చెప్పిరికదా. వాటిచేష్టలవి మానునా! అదుగో యెవ్వఁడో యొకవానరుండిట్లు వచ్చుచున్నాఁడు.

[హనుమంతుఁడు ప్రవేశించును.]

హను — (తనలో) ఎవ్వరో యిరువురు రాజపుత్త్రులీ వనప్రాంతమున విహరింపుచుండిరనియు, వారింగాంచి వానరులందఱును బరుగెత్తుచుండిరనియు, ఒకవేళ వాలికి సహాయంబొనర్ప నరుదెంచిరేమో యని నాకుఁ గూడ భయముగలుగుచున్నదని, వారి సమాచారము నారసిరమ్మని సుగ్రీవుండు నన్ను బంపినాఁడు. ఇదుగో ఆరాజకుమారులు (పరిశీలించి) ఏమిది! వీరిముఖంబులు జూడ రాజకుమారులవలెఁ దోఁచుచున్నది. వేషముల నీక్షింప తాపసవృత్తిని జరించువిధము దోఁచు. ప్రపంచకమంతయు నేలఁదగిన వీరీరీతిని వనంబులందు జరించుటకుఁ గారణమేమో కదా! సమీపించి వీరివృత్తాంత మడిగెదనుగాక. ఇంతలోహాని యేమున్నది? (రామలక్ష్మణులను సమీపించి ప్రకాశముగా) పుణ్యమూర్తులారా! నమస్కారము లందుకొనుఁడు.

శ్రీరా — వానరోత్తమా! నీవెవ్వరవు?

హను — మహాత్ములారా! కేసరియను వానరోత్తమునకు నంజనీదేవియందు నీశ్వరప్రసాదమున జనించిన వాఁడను. హనుమంతాఖ్యుఁడను. ఇచ్చట ఋష్యమూకగిరి యందున్న ప్లవంగఱేఁడగు సుగ్రీవుండను వానికి మంత్రినై యుందు ఇది నావృత్తాంతము.

తే. గీ. తపసివేషంబు లీక్రీతి ౯ దాల్చియిటకు
నేగుదెంచి భవ్యాత్ము ౯ లీరలెవరొ
పరమదయఁబూని పల్కుడీ ౯ భానుసుతుఁడు
మీదువార్తను నరయఁ బం ౯ పించెనన్ను.

ఆభానుపుత్రుండగు సుగ్రీవుఁడు తనయన్నయగు వాలితోఁగలహమాడి యాతని భయంబునం జేసి ఋష్యమూకగిరియందు వసింపుచున్నాఁడు.

లక్ష్మ—అన్నగారితోఁ సుగ్రీవునకుఁ గలహ మేల వాటిల్లెను?

హను—ఏమున్నది? కామాంధకార నిమగ్నులైనవారు ధర్మాధర్మముల నరయరుకదా! సుగ్రీవుని భార్యయగు రుమను వాలియపహరించి తనయొద్దనుంచుకొనుటయే దీనికి కారణము.

శ్రీరా—(హనుమంతునితో) ఛీ! ఎంత యవివేకము! ఎంత పాపము!

ఉ. తమ్మునిభార్యయంచు గను ౯ దల్పక ధర్మమునెంచకుండఁ జి
త్తమ్మున మోహమంది పర ౯ దారనుదెచ్చెనె పాపభీతి లే
శమ్మును లేక నాకరణి ౯ సాహసమూనుచు నింక నెల్లు లో
కమ్మున ధర్మముల్ నిలచు ౯ కాలుడునైచున యిట్టివారలన్.

అప్పుడు సుగ్రీవుడేమి సేయఁగలెను?

హను—ఏమిచేయఁగలడు. ఓపినయంతవఱకు వాలితోఁ బోరాడెను కాని, వాలిబలంబధికమై యుండుటచేత భీతిల్లి పురంబువిడిచి యీగిరియందు దనయనుచరులతో నివసింపుచున్నాఁడు.

పుణ్యమూర్తులారా! మీరెవ్వరో యానతీయుఁడు.

5 అనుబంధము.

లక్ష్మ—హనుమంతా! మేము రఘుకుల సంభూతులము. దశరధ భూపాలుని పుత్రులము. ఈతఁడు నాయన్నయగు శ్రీరామచంద్రుఁడు. పితృవాక్పరిపాలనార్థమై యీతఁడు జాయాసహితముగా నర

ణ్యముల కరుదేర నేసీతని బాయజాలక వెనువెంట వచ్చితిని. దండకావనంబునఁ బర్ణశాలయందుండు తఱిని నొక్కదైత్యుండు మమ్ము వంచించి మాపదియగు సీతను నపహరించుకొని పోయినాఁడు. తదన్వేషణార్థమై యిట్లుబయలుదేరి వచ్చితిమి.

హను—రామలక్ష్మణులారా! సమయమునకు జ్ఞాపకమువచ్చినది. ఇటీవలఁ గొన్నిదినంబుల క్రిందట లంకాధిపతియగు రావణుండొక యబలను దశరథముపై బెట్టుకొని పోవుచుండగా నామెవిలపించుచు తనభూషణంబులను నొకగుడ్డమూటను గట్టి యీగిరిపైఁ బడవైచినది. అయ్యవి సుగ్రీవానుచరులగు వానరులకు దొరకగా వారు వాటిందెచ్చి యాతని కర్పించిరి. అయ్యవి సుగ్రీవుఁడు కడుభద్రముగా దాచియుంచినాఁడు? మీరచ్చటికరుదెంచి వాటిందిలకింపవచ్చును. ఒకవేళ నయ్యవి సీతామహాదేవివై యుండునేమో! అది యట్లుంచుఁడు. సుగ్రీవుఁడు పరమసద్గుణమూర్తి. మీసఖ్యము సేయుట కాతఁడుమిగుల సంతసించును. సీతాన్వేషణ కార్యమాతనివలన నాతని సహాయమున జక్కఁబడఁగలదు. కావున గృపాంతరంగులై యచ్చటకి విచ్చేయుడు.

శ్రీరా—(లక్ష్మణునిఁ జూచి) హనుమంతుఁడు చెప్పిన భూషణములఁ జూడ నాచిత్తము మిగులతత్తరమందుచున్నది. సుగ్రీవునికడకీ హనుమంతునివెంట నేగుదము రమ్ము.

లక్ష్మ—చిత్తము.

హను—ఇటురండు. (అందఱును నిష్క్రమింతురు.)

రంగము:—ఋష్యమూకగిరి.

[ప్రవేశము:—శ్రీరామ లక్ష్మణులు-సుగ్రీవుడు-హనుమంతుఁడు]

శ్రీరా—(లక్ష్మణునిజూచి) తమ్ముఁడా! ఇప్పుడు మనము జూచినవన్నియు, సీతయొక్క యాభరణంబులే. అందులకొక్కింతయు సంది

యము లేదు. (సుగ్రీవునిఁజూచి) సుగ్రీవా! నవభూషణంబుల సతిజాగ రూకతతోఁ దాచి మాకు గనఁబఱచి సంతోషము గలుగ జేసినందులకు నేనెప్పుడును నీకుఁగృతజ్ఞుఁడనై యుండువాఁడను.

సుగ్రీ—దేవా! నేనుమీయాజ్ఞకుఁ బాత్రుఁడనేకాని, వినుతికి మాత్రము బాత్రుఁడనుగాను.

తే. గీ. వాలినాభార్యను హరింప ౯ బలములేని
హానినాజనినోర్వగ ౯ భయముచేత
యనుచరులతోడ నిచ్చట ౯ నలరుచుంటి
నెట్లురక్షించెదోయన్న ౯ నినకులేశ.

హను—ఇవ్విషయమున భానుజుఁడు మీశరణంబు నందు చున్నాఁడు.

శ్రీరా—(సుగ్రీవునిజూచి) సుగ్రీవా! ఉపకారము సేయదలంచిన వారికి ప్రత్యుపకారము సేయనెంచు ధర్మపరుల లక్షణమైయున్నది. నీచరిత్రంబంతయు హనుమంతునివలన వినియుంటిని. ఇంకనీవు మనంబున భయంబు దక్కియుండుము.

తే. గీ. ధర్మహీనుడై నీదగు ౯ దార నపహ
రించిన దురాత్మునాజి వ ౯ ధించి నీకు
ముదము నెడగూర్చి కిష్కింధ ౯ పురికినిన్ను
బతిగ జేయుదు నమ్ము నా ౯ పల్కు సఖుడ.

నేటినుండి మన మిఱువురమును సఖులమైతిమి. ఇంకనీవు భయమువిడిచి వాలిని రణమున కాహ్వానింపుము. ఆతఁడు నీపైకి నరుదెంచును. మీరి ఱువురును గయ్యముసేయు సమయమున వాలిని నేనువధించెదను.

హను—దేవా! రామా! వాలియు, సుగ్రీవుండును రూపంబున నొక్కటిఱుగనే యుందురు. వీరిఱువురును రణముసేయు సమయమున నీవు మిగుల జాకరూకతతో నుండవలయును.

సుగ్రీ—మహాత్మా! రామచంద్రా! యుద్ధసమయమున నేను కంఠంబున నొక్క పుష్పహారంబు నలంకరించుకొందును. ఆయానవాలునుబట్టి నీవు వాలింబడఁగొట్టుము.

శ్రీరా—మంచిది. ఇంక నీవు సంశయింపకపొమ్ము.

(సుగ్రీ, హను, నిష్క్రమింతురు.)

శ్రీరా—(లక్ష్మణునిఁజూచి) తమ్ముఁడా! జటాయువు వచించినది సత్యమైనది.

తే. గీ. వాలిననిలోనఁ దెగటార్చి ♦ భానుపుత్రు
రాజుఁజేసిన జనకజా ♦ రమణినెమక
వానరానీకమును బంపి ♦ పలుదెసలకు
మనకు దోడ్పడ నెంచును ♦ మహితలీల.

మన మీవానరుల సహాయమున కార్యసిద్ధి బొందగలుగుదుమని తోఁచుచున్నది. వాలింజంపుటవలన నపవాద మేమయిన వచ్చునేమో యని మాత్ర మాలోచింపుచున్నాను (ఆలోచించి) అయిన నందుదోష మేమియును లేదు.

తే. గీ. పరులవిత్తము హరియించు ♦ వాని పరుల
దారల గ్రహించువానిని ♦ దండనంబు
సేయకుండుట దోషంబు ♦ క్షితితలేంద్రు
పట్లఁ గాన గూల్పఁగవచ్చు ♦ వాలినిపుడు.

లక్ష్మ—నిశ్చయము.

శ్రీరా—ఇంక మనమరిగి కాలోచితకృత్యములు దీర్చికొని వాలిసుగ్రీవుల పోరాటంబును కెదురుచూచుచుందము.

(నిష్క్రమింతురు.)

రంగము:—కిష్కింధ.

[మందిరమున, వాలి, తార, ప్రవేశము.]

వాలి—(తారను జూచి) రమణీమణీ! ఏమి కారణమో గాని మూఁడు నాలుగు దినములనుండి సుగ్రీవుని యనుచరులు విచ్చలవిడిగాఁ జరింపుచున్నారు సుమా. ఏమి ధైర్యమో మాత్రము నాకుఁ దెలియకున్నది.

తార—సుగ్రీవుని కడ కెవ్వరో యిద్దరు రాజకుమారులు వచ్చినారఁట! వారుండిరని ధైర్యము చేత కాఁబోలు!

వాలి—వారు సుగ్రీవున కేమి సేయుదురు?

తార—మీపై కెత్తి వచ్చుటకు భానుసుతునకు సహాయము సేయుదురేమో

వాలి—అది కేవలము వెఱ్ఱిమాట. రక్షోనాయకుండైన రావణుండే నా బాహుబలములమధ్యఁ జిక్కి నాతో సఖ్యంబు జేసికొనినవాఁడు. అట్టి నాతో వీరెంత?

తార—ఏపుట్టలో నేపామున్నదో యెవ్వరెఱుంగుదురు?

వాలి—సుదతీ! పతిబలము నెఱింగియుండియు నిట్లు పల్కుచున్నావు.

మ. చతురంభోధి పరీతమైన ధరణీ । చక్రంబునంగల్గు భూ
పతులే కాదు సమస్తలోకములు నా । పైనెత్తిరానిమ్ము మా
యతశాఖాబల దర్పమేర్పడగ నా । న్మాడంగనే జాలనే
మతియందిట్లు దలంపగాఁ దగునె భా । మా శంక నీకేటికే.

[తెరలో]

ఓహో! నీవంతటివాడవే యగుదువు. కానిమ్ము. ఇంతవఱకును కాలము నోర్చి నిన్నుఁ గూల్పక వేచియుంటిని. ఇఁక నిన్ను క్షమించువాఁడనుగాను.

తే. గీ. భార్యనపహరించినయట్టి పాపమతివి
యగ్రజుండని చెప్ప సిగ్గౌను నాకు
తులువ! యాజికేతెంచి నీ దౌర్బల్యంబు
జూపుమీ యింకనిన్నను సాక్కజేతు.

వాలి—(విని) ఏమిది! పడతీ! వింటివా! సుగ్రీవుని వాక్యములు. నిన్న మొన్నటిదాక నాచేదెబ్బలు తినితిని భయముచేత ఋష్యమూకంబు ప్రవేశించి, నేటికి మరల దర్పమేర్చి నాపైకెత్తి వచ్చి నన్నారణమున కాహ్వానింపుచున్నాడు. కానిమ్ము. ఈసారి వీనిందప్పక తుదముట్టించెదను. సతీమణీ! సుగ్రీవుండు రణమునకు కాహ్వానింపుచుండెను కావున నేఁబోయి విజయలక్ష్మి లాలితుండనై సత్వరముగ నరుదెంచెదను.

తార—మీరామాట జెప్పినంతనే నాకు భయమగుచున్నది. నేనెన్నడును మిమ్ము దేనికిని నభ్యంతరపెట్టలేదు కాని యీసారిమాత్రము సుగ్రీవునితో రణముచేయుటకు మిమ్ములను బంపుటకు నాచిత్తంబు సమ్మతింపకయున్నది.

తే. గీ. రవికులాంభోధి చంద్రుండు రామచంద్రు
డనుజుతోడను సుగ్రీవు నండఁజేరె
వారిబలమును నమ్మియే భానుసుతుఁడు
బిలచె నాజికిమిమ్ముల వేడ్కతోడ.

కావున నింతటి ధైర్యమెచ్చటనుండి వచ్చును? ఆరామలక్ష్మణు లద్వితీయపరాక్రమ సంతులని వినియున్నదాన. కావున మీరిప్పుడు రణమునకేగవలదు.

వాలి.—ఆరామలక్ష్మణు లేమిపనిమీదనో యిట్లు వచ్చియుందురు గాని సుగ్రీవునకు సాయముచేయుటకు మాత్రముగాదు. రవికులీనులు నిరంతర ధర్మవ్రతాచార పారీణులనియు, సంత్యసంధులనియు

వినియుంటిని. అట్టియెడల నెన్నఁడును నేవిధమైన యపకారమును జేసి యుండని నాపైకి వారేలకయ్యమునకు వత్తురు? వారుమాత్రము మంచిచెడ్డలు విచారింపరా! నీవట్లెన్నటికిని దలంపవలదు.

తార — మీరట్లన్న నేనేమనఁగలను. ఎన్నఁడును లేనిభయము నాకిప్పుడు గలుగుచున్నది లేకున్నచో మీతోనింతగా చెప్పుదునా! నేటిదినమున సుగ్రీవుని గంభీరధ్వని వినినంతనే నాగుండెలు తల్లడిల్లినవి. కావున నాప్రార్థన మంగీకరించి నేటికి సుగ్రీవునితో రణము సేయుటకు బోవలదు.

6 అనుబంధము.

వాలి — తరుణీ! స్త్రీలు పిఱికి వారనుమాట సత్యము జేసితివి. నీకేమియు భయములేదు. ఇంక నాకనుజ్ఞనిమ్ము?

తే. గీ. నాకు జడిసి యేమూలనో నక్కియుండి
నేటికేతెంచె మరల నా నీరజాప్త
తనయుం డనిసేయ వాని దోర్దర్పమడచి
విజయలక్ష్మిని గైకొని వేడ్కతోడ
నేగుదెంచినప్పుడు కౌఁగిలిమ్ము తరుణి.

నేనిదే పోవుచున్నాఁడ. (నిష్క్రమించును.)

తార — (తనలో) నాకేమోగాని నేనుమిగుల భీతిజనింపుచున్నది. గానిమ్ము. భగవంతుఁడున్నాఁడు.

(నిష్క్రమించుచున్నది)

ఇది ద్వితీయాంకము.

శ్రీ

లంకాదహనము.

(సీతాన్వేషణము.)

తృతీయాంకము.

రంగము:—గిరిప్రదేశము.

[రామలక్ష్మణులు ప్రవేశము.]

7 అనుబంధము.

శ్రీరా—(సీతనుద్దేశించి) హా! సతీశిరోమణీ! పూర్వజన్మమునం దేదంపతుల నెడబాపితినో యీపాపఫలంబిప్పు డనుభవింపుచుంటినిగదా! నిన్నుబాసి నాటనుండియు నిద్రాహారములు లేక ఒక్కతీరుగ బరితపించుచుంటి. మహాధైర్యవిత్తుఁడనగు నేనే యిట్లు సంతాపమునుబొందుచుండ నబలవగు నిన్ను రాక్షసునిచే నపహరింపఁబడి, నాకై యెంతగాఁ జింతింపుచుంటివో కదా!

ఉ. హారమణీమణీ! జనకరాజాత్మజ! పద్మవిశాలనేత్రి! యా
హా రమణీయవిగ్రహా గుణాకరి సాధుచరిత్రి సాధ్వ శం
పారుచిరాంగి! సీత! నినుఁ బాసి చరింపుచున్నవాఁడ రా
వే శరణార్థి నన్ను గృపను న్వేగరావే పరితాపమార్పవే.

ఆనాఁడరణ్యంబున మాయమృగంబు మఱలనింత దుర్దశకు దెచ్చినది.

తే. గీ. ఆశ్రమంబున మేము లేనట్టిజాడ
నరసి లంకాధినాయకుండరుగుదెంచి

మాయచేతను నిన్నుఁ గొంపోయెగాక
నేనెయుండినఁ దరమానె నీరజాక్షి.

అక్కటా! సుదతీ! ఆరాక్షసునిచేఁ జిక్కి యెట్టియిక్కట్లఁబడుచుంటివోకదా! ఆనాఁడు రాక్షసుఁడు నిన్ను దనరథంబుపైఁ బెట్టుకొని పోవునప్పుడు విడిపింపుమని నన్నుఁ గూర్చి యెంత విలపించితివోకదా! నీవనినవాక్యములు జటాయువుచే వినియు హృదయము వ్రయ్యలవక యున్నది. (రావణునుద్దేశించి) ఓరీ! రావణా! దైత్యకులపాంసనా! మాయచేసి యబలను గొనిపోవుట యదియేటి శౌర్యము? సత్వరముగనే మదీయ నిశితాస్త్రములు నిన్ను పుత్రమిత్రామాత్య భృత్యవర్గంబుతోఁ గూడ యమపురికి బంపును. చేటుకాల మాసన్నమగుటచేతనే యిట్టి దుష్కార్యము గావించినావు. కానిమ్ము జగంబునవింక నెన్నాళ్ళు మహాబలవంతుఁడనని గర్వించెదవు?

లక్ష్మ—(తనలో) హా! విరించీ! రఘుకులరత్నంబగు రామచంద్రున కెట్టిసంతాపంబును గలుగ జేసితివి! ఈతఁడు నీయెడలనేమి మహాపకార మాచరించినాఁడు? సీతావియోగమునకై చింతించునీతని నెట్లూరడింపఁగలను! (ప్రకాశముగా) అన్నా! రామభద్రా! నీవు వచించినట్లు సత్వరముగనే నీశరంబులు రావణునిఁ దెగటార్పఁగలవు. వానికి వినాశకాలము సమీపించుటచేతనే యిట్టి ద్రోహమాచరించినాఁడు.

శ్రీరా—తమ్ముఁడా! కర్మఫలంబును ప్రతివాఁడును ననుభవించి తీఱవలయును. సరే. నాచింత సీత నాకనులముందు పడువఱకునుఁ బోవునదికాదు. (ఇంచుక యూరకుండి) ఇదివఱకే మనము కాలయాపన మొనర్చితిమి. ఇకనైన సీతాన్వేషణమును, రావణ వధోద్యోగంబును బూనవలయును అన్నట్లు మఱచితిని సుగ్రీవుని యభీష్టముదీర్పఁ దలంచి వాలిని గీలించి యాతనిని గిష్కింధ కభిషిక్తుని జేసితిమి.

సీతాన్వేషణ మాచరించుట కియ్యది వర్షాకాలమగుటచే మనల నిక్కడనుండమనియు, వర్షాకాలము గడిచిన వెంటనే నాకడ కరుదెంచి సీతజాడల నరయుప్రయత్నము సేయుదుననియుఁ బలికి యింతవఱకును రాలే దేమి కారణమో నేనూహింపఁజాలక యున్నాను.

లక్ష్మ—ఆయాదిక్కులయందుండు వానరులను సీతాన్వేషణ మాచరించుటకుఁ దోడ్కొనివచ్చుటకు సరిగియుండెనేమో యని తలంచెదను. కానిచో మనమాతనికి చేసిన ప్రత్యుపకారమును మఱచునా! అతఁడంత కృతఘ్నుఁడా! అయినను బరులహృదయంబు లగోచరంబులు.

శ్రీరా—(ఎదుటజూచి) అదుగో యెవ్వఁడో వానరుఁడు కాబోలునిట్లు వచ్చుచున్నాఁడు. వానింగనుఁగొన్న సుగ్రీవుని వార్త తెలియగలదు. వాని నిటకుఁ దోడ్కొనిరమ్ము.

లక్ష్మ—(నిష్క్రమించి వెంటనే వానరునితో బ్రవేసించును.)

వాన—(రామునిఁ జూచి) దేవా! రామచంద్రా! వందనములు.

శ్రీరా—ఓయీ! వానరా! సుగ్రీవుఁడు పురంబునందున్నవాఁడా?

వాన—దేవా! ఆతఁడు పురంబువిడిచి యెక్కడకుబోవును? నూతనరాజ్యలక్ష్మి యాతనిని వరించినదికదా. దానికేమి. దానితోబాటు తారకూడ లభించుటజేసి కాముకవ్యాపారలోలుడై, రాచకార్యముల నహితముమఱచి మందిరమువిడిచి యివతలకు వచ్చుటయే లేదు.

శ్రీరా—అవును. అంగనాసక్తచిత్తులకు ధర్మాధర్మములు తెలియవుకదా! పాపము నీవు ఫలాహారణార్థమై వచ్చితివని తోచుచున్నది. నీవు పోయిరమ్ము.

వాన—చిత్తము. (ఇవతలకు వచ్చి తనలో) సుగ్రీవుడు రాముని చేత దనకార్యము జేయించుకొని, యాతనికార్యము చేయుటయందు నశ్రద్ధ వహించినాఁడు. వీరలిగితిరేని యాతనికిఁగూడ వాలిగతిపట్టుట యే నిశ్చయము.

(నిష్క్రమించును)

శ్రీరా—తిమ్ముఁడా! వింటివా! ఇప్పుడు సుగ్రీవుని వ్యాపార మెట్లున్నదో!

తే. గీ. భార్యనపహరించన యట్టి వాలిఁగూల్చి
భార్య నొసగిచేసితిరాజు భానుసుతుని
కాని వాఁడుగృతఘ్నుఁడై కార్యములను
మఱచి యుండెనుకాబోలు మనదుపట్ల.

ఉపకార మాచరించినవారికి యపకారము వెంటవచ్చుననుటసత్యమే.

లక్ష్మ—సుగ్రీవుఁడు మనయెడల నిట్లశ్రద్ధ వహించి యుండునని నేనెన్నడును దలంపలేదు.

శ్రీరా—మోహాంధకార నిమగ్నులయినవారికి యుక్తాయుక్త విచారణముండునా? ఇంతకును లోకైక వీరుండగు వాలినిజంపికిష్కింధ వీనికిచ్చుటచేతనే గర్వాంధకార ప్రమత్తహృదయుఁడై యుండెను. వానిపని దీక్షదికదా. మనపనితీఱినేమి తీఱకున్న నేమి? అదియంత యువానికేల. అతఁడేమో మనకు మహోపకార మాచరించునని వర్షాకాలమంతయు నిచ్చుటయుంటిమి. కాలమంతయు గడచిపోయినది. ఇఁక మనమైన నేదేని యుపాయమాలోచింపవలయును.

లక్ష్మ—భానుజుఁడు రాకుండునా!

శ్రీరా—వచ్చినను రాకయుండినను నాతఁడేమి సేయఁగలఁడు?

తే గీ. స్త్రీలయందునఁ జిత్తంబు జేర్చినాఁడు
పానమందు నాసక్తితో వరలుచుండె

నట్టిసుగ్రీవు డియ్యెడ నరుగుదెంచు
గాక స్థిరచిత్తమున నుండఁ గలడె చెపుము.

ఇంకా నాసంగతిగూర్చి విచారింతము. కాంతామణియందున్న బెంగచేఁ గృశించితిని. నీవానాకు సేవలు చేసిచేసి డస్సియుంటివి. ఇందులో నెవ్వరు కార్యమును దీర్పఁగలరు? మఱే. వట్టియాస. ఏనాడు సీత నన్నెడబాసినదో యానాడే నేను వ్యర్థుఁడనైతిని. ఇఁక నీయాస లన్నియు విడిచి యడవిని దాపసవృత్తినుండుటయే మేలు.

లక్ష్మ—అగ్రజా! నీవు ధైర్యమును గోలుపోవలదు. సుగ్రీవుండు రాకుండినమాత్రమున మన కార్యము జక్కపడకయుండునా! ఎంతవెఱ్ఱిమాట పలికితివి! బ్రహ్మాండభాండము లన్నియు నొక్కపెట్టున భస్మముసేయఁజాలు నీతమ్ముఁడుండగా నీకెట్టికొఱంతయు సంభవింపదు. అన్నయ్యా! నీవింక సందేహింపక నాకనుజ్ఞనిమ్ము,

మ. అనృతంబుల్ నచియించుసూర్యసుతునే నాజిందృటింగూల్చి యీ
దనుజుల్ రావణసంగరాంగణములో దర్పంబుదూలించి శ్రీ
జనకక్ష్మాధవపుత్రిదెచ్చియిక నీ సాన్నిధ్యమందుంచి నె
మ్మనమానందముబొందఁజేతు రఘురామా! రాజకంఠీరవా.

(సుగ్రీవు నుద్దేశించి.) ఓరీ! సుగ్రీవా! కృతఘ్నా!

తే. గీ. వాలిదర్పంబు దూలించి పట్టభద్రుఁ
జేసె నిన్నును రాముండు క్షితితలమున
నట్టి యుపకారము మఱచి యాలరుచున్న
గఱకుఁగత్తిని గంఠంబుఁ ఱుకువాఁడ.

(పోబోవుచున్నాఁడు.)

శ్రీరా—(లక్ష్మణుని బట్టికొని) తమ్ముఁడా! ఆగుము. ముందు వెనుక లరయకుండ నెట్టికార్యమును మనము సేయఁగూడదు. అందులో ధర్మవర్తనమందు రఘుకులము మిగుల ప్రసిద్ధివహించినది సుగ్రీ

వుడైతే మనకార్యము మఱచి వర్తింపుచున్నను ముందుగా మనము తొందరపడరాదు, కావున నీవరిగి కాలయాపనమైనదని చెప్పి యాసుగ్రీవునిఁ దోడి తెమ్ము. అతఁడు నిరాకరించెనేని పైమాటచూచుకొందము.

లక్ష్మ—అన్నయ్యా! మఱి యుపకారము జేసిన వారియెడఁలఁగూడ నీహృదయము నవనీతమయమై యుండును. కృతఘ్నులను దండించుట దోషముకాదు. కామాంధకార నిమగ్నుడైమన యుపకారమును మఱచి వర్తించు యాసుగ్రీవుఁడు దండనార్హుఁడు. అతనిని వధించి యంగదుని రాజుగా చేయుదము. అతనివలన మనకార్యములు నెఱవేఱును.

శ్రీరా—తమ్ముఁడా! తొందర మెప్పుడును ధీరపురుషులకు పనికిరాదు. కావున నాయాజ్ఞ నతిక్రమింపక నీవు కనురయంబున సుగ్రీవుని కడకరిగి, యిదియంతయు దెలిపి నాకడకుఁ దోడ్కొనిరమ్ము ఒకవేళ నాతఁడు మదాజ్ఞ నిరాకరించెనేని యాతనితో నావచనంబులుగా నిట్లు చెప్పుము.

చం. దినకరపుత్రకుండవు సు। ధీవర నీవుతలంప; నేనునున్
దినకరవంశ జాతుడను। తేజమెలర్పగ నంను చేత నీ
వనితనుగొన్న వాలిని న। భంగురలీలవధించియా రుమా
వనితను నీకునిచ్చితిని। భవ్యగుణాఢ్యుఁడవంచు నెంచుమన్.

తే. గీ. తరుణి జిక్కెనటంచును। దలచినావు
కార్యము మఱచి యారుమా। కాంతతోడ
దగిలి నిరతంబు వర్తింప। దగునె నీకు
నాదు హితమైన బాటించి। నాపు కావు.

ఓయీ! గతజల సేతుబంధనములకై విచారించినందువలనఁ బ్రయోజనము లేదు. ఇప్పుడైనను నేను నీకుఁ జేసిన యుపకారమును జ్ఞప్తికి దెచ్చుకొని వానర శ్రేణులతోడ నాకడకురమ్ము.

తే. గీ. అట్లు గావింపకున్నచో నతిరయముఁ
మహిత శాతరములు నీ పైఁగప్పి
వాలి యుండినచోటికి బంపువాఁడ
సందియము లేక చెప్పితి డెందమందు.

లక్ష్మ—ఇంక నేనరిగివచ్చెదను. (నిష్క్రమించును)

రాము—(నిష్క్రమించును.)

రంగము—కిష్కింధ.

[సౌధముః సుగ్రీవుండు, రుమ ప్రవేశము]

రుమ—ప్రాణేశ్వరా!

తే. గీ. సంపదలఁబాసివారికి జడసి కొండ
గుహల యందుఁనుంటిరి కువలయాక్ష
నైన నన్నును బాయంగ నగు నెమీకు
జూడగఁటె నిన్నాళ్ళకు శుభచరిత్ర.

ఆవాలిపెట్టిన పాట్లు చెప్పుకొన్నచోఁ గుండెలువ్రియ్యలగును. తన్నుఁ గూడుమని యెంతయోనిర్బంధపరచెను. కాని సాధ్వియగు తారయుండుటచే నేనాతనికివశపడలేదు. తార చేసిన మేలునుమఱువరాదు.

సుగ్రీ—మొదటనీయందు నేను దురభిప్రాయపడితినిగాని, నీసుశీలతంగూర్చి తారవలన విని మిగులయానందమందితిని.

రుమ—దేవా! ఎన్ని చిక్కులుపడుచున్నను మీపాదపద్మ పదారవింద సేనచేయు భాగ్యమెన్నటికైన లభింపకయుండునాయను నాశవహించి శరీరంబునఁ బ్రాణంబులుధరించియుంటిని.

సుగ్రీ—చెలీ! మనప్రయత్నమువలన నేమియు లాభము లేదు. అంతయు దైవాధీనముగాని మఱియొండు కాదు.

తే. గీ. వాలినోర్వంగజాల । భయముచేత
ప్రాణములు నిల్పుకోనెంచి । భావమందు
కొండగుహయందు జేరితి । కువలయాక్షి
తప్పుమన్నించి బ్రోవంగ । దగునునీకు.

శ్రీరామమూర్తి యనుగ్రహమున నుఃమిరువురమును మరలఁ గలిసి కొంటిమి.

[తారప్రవేశము]

తార—(రుమా సుగ్రీవులనుజూచి) ఓహో! దంపతులు రహస్యములాడుకొనుచున్నారు కాబోలు! రావచ్చునో లేదో!

సుగ్రీ—తారా! నీకు దెలియని రహస్యములేమున్నవి?

రుమ—అక్కా! రమ్ము.

తార—నేనువచ్చుటకేమి లే. ఎప్పుడు సుగ్రీవుని విగ్రహము జూడగందునని నీవును, నెప్పుడురుమతోఁ గూడియుందునని సుగ్రీవుండును నల్లొకరై యొకరు చిరకాలమునుండి వేచియుండి యిప్పటికి గలిసికొంటిరి. పానకంలో పుడకవలె మీయిరువురిమధ్యను నిప్పుడు నేనెందుకు?

[కేలిలో]

ఏమీ! హనుమంతా! పెక్కుదినములనుండియు నీవు సుగ్రీవుని చూచుచుండలేదా! ఇదయేనా సుగ్రీవుని మందిరమునకుదోవ? అట్లయినసీవు గూడయిప్పుడు నావెంటరమ్ము.

(సుగ్రీవునిచూచి)

తార—ఈగంభీరభాషణము లెవ్వరివైయుండునోగదా!

సుగ్రీ—కంఠస్వరమునుబట్టిచూడగా రామానుజుండగు లక్ష్మణునివలెఁ దోచుచున్నది ఏమోగాని నామనమున నించుక భీతికలుగుచున్నది.

[హనుమంతునితో లక్ష్మణుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

లక్ష్మ—(హనుమంతునిచూచి) హనుమంతుడా !

తే. గీ. మహితగుణుడైన రాముని మఱచి రాజు
కార్యములవీడి మతిమాలి కాంతతోడ
దనరుచుండె సుగ్రీవుడు తనికి మేము
జేసిన యుపకారమకట వాసిమీఱ
పామునకు బాలుపోసిన భంగియయ్యె.

వర్షకాలానంతరము సీతాన్వేషణమందు వర్తించెదనని చెప్పి యింతవఱకును శ్రీరామసన్నిధికి రాలేదు. ఈతని కృతఘ్నత్వమునకు రాముండు దండతాడిత మహోరగంబు కరణి మండిపడుచు నాతని తోం గొన్ని వాక్యములు పలికి రమ్మని నన్నుయ్యెడకంపినాడు. కావున నాతనినిటకు బిలువుము.

హను—(తనలో) ఆహా ! ఇప్పుడు సుగ్రీవుడేవిధమున జేసినాడు. ఈతడు రామలక్ష్మణులయెడల గృతఘ్నుడై యుండెనేని వాలికి దటస్థించినగతి యే యీతనికి దటస్థించును. (లక్ష్మణునితో) దేవా ! ఆతనిని నేనుదోడ్కొని వచ్చెదను. ఇట నిల్వుడు.

లక్ష్మ—మంచిది. సత్వరముగరమ్ము.

హను—(కొంచెము ఇవతలకువచ్చి సుగ్రీవునిజూచిగట్టిగా)—

ఉ. భానుతనూజయిట్లు రఘు వర్యుడు జేసిన కార్యమంతయుణ్
మానసమందునన్ మఱచి మానినితోడ జరింపుచుంటివే
మానుగనోపమూని యిటు మానవనాథుని యాజ్ఞబూని యెం
తేనిను జూడలక్ష్మణుడు తెంపునవచ్చెను నేగుదెంచుమా.

సుగ్రీ—తారా ! వింటివా ! హనుమంతుని వాక్యములు. అక్కటా ! నేనెంత పొఱబాటొందించితిని. రాముని కార్యము మఱచి

యుంగనాజనలోలుండనై యుంటిని. ఇంక లక్ష్మణుండు నన్ను బ్రిదుక నిచ్చునా ! అతనికడకేరీతిబోవగలుగుదును ?

తార—ఆలస్యమును మన్నింపుడని కోరినచో నార్తరక్షణబిరుదాంకితులగు నాయన్నదమ్ము లేమియు నపకారమును సేయరు.

సుగ్రీ—(ఇవతలకువచ్చు హనుమంతునిం జూచి) హనుమంతా! నేను రామునియెడల మహాపరాధం బొనరించితిని. లక్ష్మణుండు కోపావేశముతోడ నుండెను కాబోలు !

హను—రెండవరుద్రుని చందమున వెలుంగుచున్నాండు. కాకున్నచో నీకింతమఱపేల. ఉపకారముజేసిన రామలక్ష్మణులను మఱచి వర్తించుట ధర్మమా ! కానిమ్ము. జరిగినదేమియో జరిగినది. ఇప్పుడైనను వారిని రక్షింపుమని కోరుకొని, రామకార్యంబునందు జాగరూకుండవై వర్తింపుము రమ్ము. (అని సుగ్రీవుని లక్ష్మణునికడకు దోడ్తెచ్చును)

లక్ష్మ—(సుగ్రీవుని జూచి) ఓహో ! సుగ్రీవుండా ! జ్ఞాపకమున్నదా ! నేను రామునితమ్ముండను. లక్ష్మణాభిధానుండను. మేమునీకుం జేసిన యుపకారమునకు దగినట్లు మాకు జేసితివి. కృతఘ్నుత్వమునందు జగమునం నీకుసాటి యింకొకండు లేడు.

ఉ. అక్కడ రామమూర్తి జన । కాత్మజగూర్చి తపించుచుండ నీ
 విక్కడమోదమేర్పడగ । నింతులతోడ మెలంగుచుంటి వే
 నిక్కముగాగ రామధర । ణీపతి మేలును మర్చియున్న చో
 దక్కెనె నీకు ప్రాణములు । ధర్మచరిత్రుడునైచునే నినుౘ.

నీవు బుద్ధిమంతుండవని తలంచి రాముండు నీవైరియగు వాలిం జంపి రాజ్యము నీకొసంగినాండు. ఇప్పుడిదియంతయు నేల ? రాముండు నీతో నిట్లుచెప్పమనెను.

చం. దినకరపుత్రికుండవు సు । ధీవర నీవుతలంప నేనునుౘ
 దినకరవంశ జాతకుడను । దేజమొప్పగ నందుచేత నీ

వనితను గొన్నవాలిని న । భంగురలీలవధించి యారుమా
వనితను నీకునిచ్చితిని । భవ్యగుణాఢ్యుడవంచు నెంచుచున్.

తే. గీ. తరుణిచిక్కి నటంచును । దలచినావు
కార్యము మఱచి యారుమా । కాంతతోడ
దగిలి నిరంతరంబువర్తింపఁ । దగునె నీకు
నాదుహితమైన బాటించి । నావు కావు.

ఓయూ ! గతజలసేతుబంధమునకై విచారించిన లాభములేదు. ఇప్పుడైనను నేను నీకుఁజేసిన యుపకారమును జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొని వానర సేనలతో నాకడకురమ్ము.

గీ. అట్లుగావింపకున్నచో । నతిరయమున
మహితశాతశరములు నీ । పైనగప్పి
వాలియుండిన చోటికి । బంపువాఁడ
సందియములేక చెప్పితి । డెందమందు.

8 అనుబంధము.

సుగ్రీ—(లక్ష్మణునకు నమస్కరించి) లక్ష్మణా ! ఈయినసూతి యెప్పుడును గృతఘ్నుడుకాడు. నూతన యువతీ సంప్రాప్తి గర్వమున నించుక యాలస్యమైనది. క్షమింపుము.

హను—దేవా! ఈతఁడు మన్నింపఁబడదగినవాఁడు.

తార—(లక్ష్మణునిచూచి) లక్ష్మణా! ఈతనిదోషమును మన్నింపుము. వానరసేనలను రావించుట కీదినంబుననే తగిన వారినిబంపును.

లక్ష్మ—(సుగ్రీవునిచూచి) కానిమ్ము. నీవు సేనాసమన్వితుండవై రామునికడకు సత్వరముగ రావలయును. (హనుమంతునితో) హనుమంతా ! రామునికడకుబోయి వత్తము. రమ్ము.

హను—చిత్తము.

లక్ష్మ—(సుగ్రీవునిచూచి) భానుపుత్రా! చెప్పవలసిన వాక్యములన్నియు జెప్పితిని. ఆపైన నీయిచ్ఛవచ్చిన యట్లు సేయుము.

(హనుమంతునితో నిష్క్రమించును)

తార—చూచితిరా! లక్ష్మణుని యాగ్రహము. ఇప్పుడైనను మీరు సత్వరముగ చారులనుబంపి, కపివీరులను రప్పించి, సీతాన్వేషణోద్యోగమున మెలంగుఁడు.

సుగ్రీ—ఇంక నేను తత్ప్రయత్నమున నుండెద రండు.

(అందఱును నిష్క్రమింతురు)

ఇది తృతీయాంకము.

శ్రీ

లంకాదహనము.

[సీతాన్వేషణము.]

చతుర్థాంకము.

[రంగము—గిరియందు శ్రీరామలక్ష్మణులు ప్రవేశము.]

9 అనుబంధము.

శ్రీరా—తమ్ముడా! సుగ్రీవుడు సేనాసమన్వితముగా సత్వరముగనే చనుదెంచెదనని పలికి యింతవరకును రాలేదేమి కారణమోకదా! ఆసమయమున కల్లనిన్నుఁ బ్రిదిమాలుకొనెనేమోగాని మరల నాతఁడు మనకార్యము మఱచి యుండనోపు. కాకున్నచో నాతఁడు జాగుసేయనేల! ఇట్టి గర్వమంతయు నాతనికి మనము దెచ్చిపెట్టినదే.

తే. గీ. అన్నకనుజడిసి గిరిగ హ్వరములందు
నున్న సుగ్రీవునకును మహోపకార
మాచరించితి ముదమున నతడు దాని
మఱచె; మానునే గుణములు మర్కటంబు.

ఈపాటికి మనమైనను బ్రయత్నము చేసియున్నచో సీత నరసియుందుము. దానికిఁదగిన పని కావించియేయుందుము.

లక్ష్మ—సుగ్రీవుండు తొలుదొల్త నంగనాసక్తచిత్తంబున మన కార్యము మఱచి ప్రవర్తించెను; కాని మనయెడల కృతఘ్నుఁడై

యుండినట్లు తోచలేదు. ఆతఁడు సైన్యముల సత్వరముగనే రావించి నీదర్శనంబున కరుదెంచునని తొరగూడ వచించెను. కావున నాతఁడు సత్వరముగనే వచ్చునని నాయభిప్రాయము.

శ్రీరా—కానిమ్ము. ఆముచ్చటగూడ జూతము.

[తెలుఁగులో]

తే. గీ. రామచంద్ర భూపాలుండు ♦ రమ్యగుణుఁడు
భయమునందగఁ బోకుము ♦ భానుపుత్ర
శరణుబొందినయంత ర ♦ క్షణము సేయు
సరగఁజనుదెమ్ము శ్రీరాము ♦ సన్నిధికిని.

లక్ష్మ—అన్నయ్యా! అవి హనుమంతుని మాటలు భయము నందుచున్న సుగ్రీవునకు ధైర్యము జెప్పుచు నాతనిని, నీసన్నిధికి దోడ్కొనివచ్చుచున్నాఁడు. (ఎదుటజూచి) అదుగో! వారిల్లే వచ్చుచున్నారు.

10 అనుబంధము.

[సుగ్రీవ హనుమంతులు ప్రవేశము]

హను—(శ్రీరామునిజూచి)

తే. గీ. రాతినాతిగఁజేయు నీ ♦ రమ్యచరణ
కమలములకు భక్తిని నమ ♦ స్కారములను
జేయుచుంటిని ప్రేమతోఁ ♦ జేకొనుమిదె
రాజమార్తాండ శ్రీరామ ♦ రామరామ.

(నమస్కరించును.)

శ్రీరా—పావని! నీకు శుభమగుఁగాక. లెమ్ము.

హను—దేవా! రామచంద్రా!

తే. గీ. రామతోడను దగిలి శ్రీ ♦ రామకార్య
మాచరించుట యందునే ♦ నాలసించి

నాడ; తప్పుడేరీతి భూనాధుమొగము
గాంచగల్గుదు నంచును మించుభీతి
బొందుకంజాత పుత్రుని బ్రోవుమయ్య.

ఈతఁడు కాలవశముచేత స్త్రీలోలుఁడై భవత్కార్యము దీర్పుటయందు జాగుజేసినాఁడు. కాని మఱియొండుకాదు. ఈస్వల్పదోషమును మన్నించి యితనిని రక్షింపుము. సమస్తసేనలను నాయత్తపఱచుట కింతయాలస్యమైనది.

సుగ్రీ.—(రాముని పాదములపైఁబడి) మహాత్మా! రామచంద్రా! నాతప్పు మన్నింపుము.

తే. గీ. అలుకమానుము మదిని నాయందు నీవు
ఈశరీరము నీదంచు నెంచి; యెట్టి
యాజ్ఞనిడిన దప్పకచేసి యలరువాఁడ
రమ్యగుణసాంద్ర శ్రీరఘు రామచంద్ర.

శ్రీరా—(సుగ్రీవుని లేవనెత్తి) భానుమిత్రా! గతమునకు విచారింపకుము. లెమ్ము. మనమైత్రి కెప్పుడును భంగముగలుగదు. ఇప్పుడు నీవు సీతాన్వేషణమునుగూర్చి యొనర్చిన ప్రయత్నము లేవి?

సుగ్రీ—సమస్త ప్రదేశములయందున్న వానరవీరులను రావించితిని. పెక్కండ్రనేకదిక్కులకు సీతాన్వేషణమునకై బంపితిని. సుషేణ, వినత, శతబలులను వానరప్రముఖుల నాయాస్థలములకు బంపితిని.

శ్రీరా—ఇఁక నొకదక్షిణ దిక్కుమాత్రము దిగఁబడియున్నది. సుగ్రీవా! లంకాపురాధీశ్వరుండగు రావణుండు సీతనెత్తికొనిపోయెనని మీకు దొరకిన భూషణములను బట్టి తెలియుచున్నదికదా. ఆలంక దక్షిణదిశయందున్నది. కావున నచ్చటికేగుటకు జవసత్వంబులు గలిగి

దనుజులమాయల నెఱిఁగిన వానరవీరులను బాపవలయును. ఇందుల నుగూర్చి యాలోచింపుము.

హను—(సంతోషముతో) రామచంద్రా! రఘుకులసాంద్రా! నేనావైపుఁ కుబోయి జగన్మాతయగు సీతనువెదకి యామె సేమంబు నీకుఁదెలిపెదను.

ఉ. వారిధియడ్డమైనను స ♦ పర్వవిరోధులు నడ్డగించినన్
నీరత లంకఁజొచ్చి కను ♦ దోపును సొంపునహించి యప్పురిన్
సారసలోచనన్ జనక ♦ జాతనునారసివచ్చెదన్ ధృతిన్
శ్రీరఘురామచంద్ర నృప ♦ శేఖరనాకునునుజ్ఞనీయుమా.

చం. దనుజులమాయలన్నియును ♦ దప్పకయారయువాఁడ జానకీ
వనితను జూచువాఁడ బల ♦ వంతులదైత్యుల గూల్చువాఁడ మా
జననిశుభంబు నీకుఁ గను ♦ సంతసమేర్పడ జెప్పువాఁడ; నీ
మనము ముదంబు నందగను ♦ మాఁకజేసెద నన్నుబంపుమీ.

దేవా! నీకృపావిశేషంబున జతుర్దశ భువనంబులును నవసరము య్యే నేని తిరిగి జగన్మాతయగు సీతామహాదేవిని శోధించి యామెసే మంబు మీకెఱింగించెద. ఇంతియేగాక లంకయందున్న దానవులను బలాబలంబులును మొదలగు రహస్యములన్నియు గనుఁగొనివచ్చెద. నాకనుజ్ఞనిమ్ము.

శ్రీరా—(తనలో) ఈహనుమంతుఁడు సామాన్యుఁడుకాఁడు. ఈ శ్వరప్రసాద సంజనితుఁడు. సకలశాస్త్ర విద్యాపారంగతుఁడు. నవవ్యా కరణవేత్త. భవిష్యద్బ్రహ్మ. అసమాన బలపరాక్రమవంతుఁడు. ఈత నివలన గార్యము జక్కనగును.

సుగ్రీ—(రాముసిజూచి) దేవా! హనుమంతు నికార్యమునం దు నియోగించుట మంచిదని నాయభిప్రాయము. మున్ను హాకును

తెలియని మాయలు లేవు. అందులో గామరూపి. ఈతనికి సాధ్యము గాని పని యొక్కటియు లేదు.

శ్రీరా. — మంచిది. నాకును నట్లే తోచుచున్నది.

హను — కృతార్థుండనగుదును. రామా! శీఘ్రముగా ననుజ్ఞ యిమ్ము. సీతామహాదేవి నన్వేషించుటకు నాచిత్తము తత్తరమందుచున్నది.

చం. దనుజపురంబుఁజొచ్చి యట దానవవీరుల నుక్కడంచి శ్రీ
జనకజగాంచి మోదమున సన్నుతిజూపి నామము, వీపుపై
ఘనముగ నిల్పుకొందు త్రిజగంబులు మెచ్చురీతి దెచ్చి నీ
మనమున నింతు మోదమును మానవనాథ కులాబ్ధిచంద్రమా.

(గంతులు వైచును)

శ్రీరా — హనుమా! నీవంతటివాడవే యగుదువు. ఇక్కార్యమును నీభుజస్కంధముననే బెట్టుచుంటిని. నెలదినంబుల గడువులో నీవు రావలయును.

తే. గీ. కార్యభారము నీయందు గ్రాలియుండె
నెట్లు నిర్వహించెదవో యింకెట్లు దేవ
తారిపురిఁజొచ్చి జానకి నరయగలవొ
ముదము నేరీతి గల్గజేయుదువో నాకు.

నీవు లంకాపురంబు బ్రవేశించి సీతనుగాంచి మాయచే దనుజబలముల సంగతిమాత్రమే యెఱింగిరమ్ము. ఒంటరివగు నీవచ్చట నీపరాక్రమము జూపఁదలంపకుము. ఒకవేళ సీత నిన్ను నమ్మునో నమ్మదో కావున నాయుంగరము నానవాలుగ జూపుము. (ఉంగరమిచ్చును)

హను — (అందుకొని కన్నుల నద్దుకొని) మహాప్రసాదము దేవా! లంకాపురమున నవసరమైనచో దైత్యులను బాధించుటకనుజ్ఞ యిమ్ము.

శ్రీరా—అయ్యది యవసరమునుబట్టి నీవు యోచింపుము.

సుగ్రీ—హనుమంతా! నీ వెంట నంగద జాంబవంతాదులుగూడ సహాయముగా రాగలరు. వారలనుగూడఁ దోడ్కొనిపొమ్ము.

హను—మంచిది. (రామునిజూచి) దేవా! అనుజ్ఞనిమ్ము.

శ్రీరా—హనుమంతా! లంకఁజొచ్చినప్పుడు నీవు రావణుని జూడకుండ రావని నాయభిప్రాయము. అతనిని నీవు జూచినప్పుడు నావచనంబులుగా నిట్లు పలుకుము.

హను—దేవా! ఎట్లు?

శ్రీరా—ఇట్లు,

చం. వననమున నుండ నట్టిరేతిరి । వంచన మమ్ముల జేసి జానకిన్
గొనిజనఁజాలితీవు కడు । కొంటెతనమ్మున నిప్పుడైనన్
మనమున దప్పుదిద్దుకొని । తమ్మాసుత దెచ్చి యొసంగు గానిచో
రణమున నుగ్రసాయక ప్ర । రంపరలన్ నినుగూల్చిపుచ్చి నా
వనితను గొంచుబోయెద న । వారితవిక్రమశౌర్యమేర్పడన్.

(ఇంచుక యూరకుండి) హనుమంతా! రావణున కేట్టివిధంబునఁ బుద్ధి చెప్పవలయునో సకలమును నీకే తెలిసియున్నది. మఱియు సీతతో నిట్లు చెప్పుము.

తే. గీ. దైత్యుచేఁ జిక్కితినుచు చి । త్తమ్మునందు
భయమునందంగ బోకుమీ । పడతిమిన్న
కొలఁదిదినములు తాళుము । లలితగతిని
వచ్చి లంకాధినాథు ద । ర్పంబడంతు.

హను—చిత్తము. (సుగ్రీవునిచూచి) సుగ్రీవా! పోయివచ్చెదను. అరుగో జాంబవదాదులుకూడ ప్రయాణసంసిద్ధులై నాకొఱకెదురు చూచుచున్నారు.

సుగ్రీ—పోయిరమ్ము. శుభమగుగాక.

॥ అనుబంధము.

హను—జయమ్ రఘునందన!

(గంతులు వైచుచు నిష్క్రమించును)

శ్రీరా—సుగ్రీవా! రమ్ము.

(అందఱును నిష్క్రమింతురు.)

ఇది చతుర్థాంకము.

శ్రీ

లంకాదహనము.

[సీతాన్వేషణము]

పంచమాంకము.

[లంకాపురము :—హనుమంతుడు—ప్రవేశము]

12 అనుబంధము.

హను—(తనలో) సముద్రమున కవ్వలియొడ్డున జాంబవదాదుల నిలిపివచ్చితిని. ఆస్వయంప్రభ కృపచేతను, సంపాతికటాక్షము చేతను, లంకాపురమార్గము గనుంగొనఁజాలితిని. నాకువిఘ్నముగలిగింపఁదలంచివచ్చిన సింహికయు, సురసయును నామంబుల నెప్పునానిశాటుల నోర్చితిని. ఇప్పటికీలంకఁ జేరుకొంటిని. ఆహా! ఏమి ఈపురముయొక్క వైభవము! దేవతానగరముగూడ యింత మహావైభవముగానుండునని నాకుఁదోచదు. సర్వలోక భయంకరుండగు రావణుండు ప్రపంచమున నున్న చక్రములన్నిటినిదెచ్చి తనపురంబున నిల్పినాడని యూహింప వలసియున్నది. ఈకోటలయందము. ఈబురుజులసొంపు. ఈప్రాకారములగట్టితనము. ఈయగడ్తలయొక్క పెంపు. ఈగన్నైనను నిందు బ్రవేశించుట కసాధ్యముగదా. రామనామచింతనముచే సముద్రలంఘనమిట్లొనరించి యిందుఁ బ్రవేశించితిని. అన్యులు ప్రవేశించుటకు నిశ్చయముగా నసాధ్యమే. అదిగో చీకటిపడుచున్నది. పురము ప్రవేశించుట కిదియే తగినసమయము.

తే. గీ. నాకులము వాఁడు శ్రీరఘు నాథుదూత
యైయరుగుదెంచె వాయుజుం డంచు నెంచి
నాకు సాయంబు సేయంగ లోకనాథుఁ
డైన కంజాప్తు డల్లదే యస్తమించె.

ఇంక నేను పురంబులోఁ బ్రవేశించి సీతజాడల నారసెదఁగాక! (నడచుచున్నాఁడు)

[లంకిణియను రాక్షసి ప్రవేశించును.]

లంకి—(హనుమంతునిఁజూచి యట్టహాసము సేయుచు) ఎవ్వఁడవురా నీవు. మద్భుజబలపరిరక్షితంబైన యీలంకానగరంబును సద్దుసేయకుండఁ మెల్లగాఁ జొచ్చుచుంటివి. నిలువుము. నిన్నిప్పుడే నాకాహారముఁ జేసికొందును.

(మార్గమున కడ్డువచ్చును.)

హను—(తనలో) ఏమిదీ! ఈభయంకరాకారము. ఇయ్యది లంకాపురము రక్షింపుచుండును కాబోలు! ఇప్పుడేమి సేయుదును? దీనియార్భటములు దనుజులు విని రేని నాప్రయత్నము విఫలమగును. నెమ్మదిగా మాటలాడి దాటనెంచెదను (ప్రకాశముగా) నీవెవ్వరవు? నీపేరేమి?

లంకి—నాపేరు లంకిణియందురు. నేను పురము రావణుని యాజ్ఞఁబూని నిరంతరమును రక్షింపుచుందును. నాయాజ్ఞలేనిదే యెవ్వరును నిందుఁ బ్రవేశింప సాహసింపరు. నీవేల యిందునవచ్చితివి?

హను—నేనొక వానరుండను. లంకాపురవైచిత్ర్యసందర్శనకుతూహలాయత్తచిత్తముఁ నరుదెంచితిని. అనుజ్ఞనిచ్చితివేని యించుకకాలము పురియంగలి చిత్రములన్నియుజూచి మరలిపోయెదను.

లంకి—మర్కటచేష్టలన్నిట్టివే. నీవెడ నగరచిత్రముల జూచుటేడ? పొమ్ము పొమ్ము.

హను— నేను నిన్ను వినయపూర్వకముగా బ్రార్థించుచుంటిని. నన్ను బోనిమ్ము?

లంకి— వలనుపడదు.

హను— అట్లనా (నడుచును)

లంకి— ఏమిదీ! ఈసాహసము! నిన్ను మ్రింగివేసెదను. (పట్టుకొనును)

హను— నీతరముగాదు. (గుద్దును)

లంకి— (ముష్టిచే మఱలబొడుచును)

హను— ఈదెబ్బతో నీవు చచ్చెదవు.

(గుద్దుచున్నాడు)

లంకి— వానరా! నన్నువిడువుము. స్త్రీని వధించరాదు. పురిలోని కరిగి నీయిచ్చవచ్చినయట్లు విహరింపుము. వానరుని ముష్టిఘాతము నాకుతగిలినప్పుడు లంకకు వినాశకాలము ప్రాప్తించునని మున్ను విరించి నాకుచెప్పి యున్నాడు. కాలమెవ్వరు దప్పింపగలరు! పోయిరమ్ము.

(నిష్క్రమించును)

హను— ఇక్కడికి దీనిగర్వమడంగినది. నేనిక లంకాపురమున గల సకలప్రదేశములు వెదకెదగాక! (నడచి) ఇదిగో! ఇవియన్నియు రాక్షసుల మందిరములు. ఇందు ముందు సూక్ష్మరూపినై శోధించెదను (మందిరములందు బ్రవేశించి) ఇందెందును సీత గానుపించలేదు. అదిగో! దివ్యరత్నప్రభాభాసమానమై యనేక రాక్షసభట పరివేష్టితమై యొక్కదివ్యసౌధము రాజిల్లుచున్నది. అది రావణుని సౌధముగానోపు. ఒకవేళ రావణుండామె నందుదాచి యుంచెనేమో! అరసెదనుగాక. (సౌధంబునుబ్రవేశించి) ఆహా! ఏమిదీ! ఈదనుజస్త్రీలు మదిరాపానమత్తచిత్తలై కొందఱు

వివస్త్రలై శయనించియున్నారు. కొందఱు దేహమును తెలియక శయ్యలను విడిచియున్నారు. కొందఱు రొండొరులను గౌఁగలించుకొని శయనించియున్నారు. (ఇంచుక యూరకొని) బ్రహ్మచర్య వ్రతాదీక్షారతుఁడనగు నేను యిట్టి స్త్రీలఁ జూచి మహాపాపంబు గట్టికొంటిని గదా. (ఆలోచించి) కాదు. కాదు. నామానసము నిశ్చలమైనది. రాముని దూతనైకదా సీత వెదయవచ్చితిని. స్త్రీజనబృంద మధ్యంబునగాక యామె యెచ్చటనుండు. రామునికరుణచే నాకీ పాపమంటకుండుగాక. (మఱియొక చోటికిబోయి) ఆహా! ఏమి! ఈవైభవము.

తే. గీ. పదిశిరంబులు చేతులు నిరువదియుగల్గి
తామ్రచుబుసకొట్టురీతిని దల్పమందు
నొక్క వెలదితో శయనించు చుండెనితఁడె
దశముఖుండంచు మదిలోన దలచువాఁడ.

ఇట్టిమహాభోగము దేవేంద్రునకైనను నుండదు. ఈతఁడే క్రూరుండుగాకపోయినచో జతుర్దశభువన పరిపాలకుఁడుగా నొప్పఁగును. (పరికించి) ఈతని వద్దనున్న పడఁతి సీతయని తోఁచుచున్నది. (ఆలోచించి) పాపముశమించుగాక,

తే. గీ. రాముదేవేరి గుణశీల రమణుబాసి
వివిధభూషణాంగియగుచు వెలయఁగలదె
హరినిద్రానులె యగునే యకటయిట్టి
తలపుతలపోయ భావంబు రగులకున్నె.

ఈమె సీతకాదు. సర్వభువనైకమాతయగు నామెయెడ క్రూరిదనుఁబూండగు రావణుని సజ్జశయనించుటెట్ల! ఇందెక్కడను సీతగానుపించదేదు. (ఆయాస్థలముల వెదకి) గజాశ్వశాలలును, నాయుధాగారములును, వెదకితిని కాని పూతచరిత్రయగు నామె యెచ్చటను గన్పడదయ్యె. ఆరావణుడామెను యెచ్చటదాచియుంచెనో, ఏమి సేయుటకు

దోచకున్నది. ఇంక నెక్కడ వెదకుదును. సీతను గాంచకుండ నేబో యితినేని రాముండు ననుజూచి హనుమా! సీతకుశలమాయన్న నేనే మన నేర్తును? సీతజాడ దెలియకపోవుటచే రాముండు గూలియును. అంతట లక్ష్మణుండు కూలును. వీరిరువురివార్తలనువిని భరతశత్రుఘ్నులు గూలుదురు. వారిమరణంబుగాంచి ముగ్గురు తల్లులును మడియుదురు. ఇదియంతయు జూచి సుగ్రీవాంగదులు గూలుదురు. నేనీ యన్వేషణోద్యోగభార మేలపూనితిని? రఘుకుల కపికులముల నాశమునకే కాబోలు, నేనిప్పుడు సీతజాడనరయక కిష్కింధకుబోయినచో నిట్లు సంభవించును. కావున నేనిచ్చటనే మరణించినచో బాగుండును. (ఆలోచించి) ఛీ! బలవన్మరణము మిగుల పాపముగదా! (ఎదుటజూచి) అదిగో! ఈప్రక్కనుండి యొకస్త్రీ యార్తరవము వినవచ్చుచున్నది. అది యేమైయుండునో జూచెదగాక. (నడచుచున్నాడు)

[ఉద్యానవనము:—నశోకవనమున రాక్షసస్త్రీ పరివేష్టితయై సీతప్రవేశము]

13 అనుబంధము.

సీత—(తనలో విచారముతో) హా రఘుకులచంద్రా! రామచంద్రా!

తే. గీ. హరిణమును దెచ్చుటకు మీర లరుగునాడు
రావణుడు నన్ను వంచించి రథముపైన
బెట్టుకొని తెచ్చి యిచ్చట బెట్టినాడు
కటకటా ఏమి సేతు నాకర్మగతికి.

అయ్యో! ప్రాణేశ్వరా! నీయిల్లాలనగు నన్నొక్క మృక్కడి రక్కసుండు గొనిపోవ నీవుసహించుట ధర్మమగునా. లక్ష్మణా! నీవు నాడన్నగారి జాడ నరయనవసరములేదని చెప్ప నేనువినక నిన్ను దూషించి పంపితిని తత్ఫలంబనుభవించితిని. ఆకోపము నిప్పుడు మ

నంబున బెట్టుకొనక యగ్రజునితో వచ్చి నన్ను రక్షింపుము. (రాముని యుద్దేశించి) నేటికారుమాసములాయెనది. రావణుడు నాకిడిన గడువు రేపటితోఁ దీఱును. తెల్లవారిన నాతఁడరుదెంచును. నాగతి యేమగునో ?

హను—(పరివేశించి) ఈమెయే సీతామహాదేవి, అందులకు సందేహము లేదు. ఆనాడు ఋష్యమూకగిరియందు వస్తువులుగట్టి పారవైచిన గుప్తమూటయు నీమె ధరించిన చీరయు నొక్కవిధమున నున్నవి. ఆహా! ఏమినాభాగ్యము !

తే. గీ. క్ష్మాసుతనుజూచుభాగ్యమ్ముఁ గాంచినాఁడ
మించుముదమును గపిపతికిఁ బంచువాఁడ
భానుపుత్రుని మెప్పొందఁ బరలువాఁడ
కలరె ననుబోలు ధన్యులు క్ష్మాతలమున.

అక్కటా! ఈమెవాక్యములు నాకు మిగులజాలిని బుట్టించుచున్నవి. ఆహా! అయోనిజయై పుట్టి జనకరాజునకు గూతురై శ్రీరామునకు భార్యయై మహాసాధ్వియనఁ జెల్లిన యీసీతకు యరణ్యవాసమును దైత్యపురవాసమును బ్రహ్మవ్రాసిపెట్టెను. ఎవరు చేసికొన్న ఖర్మము వారనుభవింపక తప్పదు. (ఇంచుక యూరకొని) నేనిప్పుడు సూక్ష్మరూపమున నీవృక్షమెక్కి డాగియుండి యీదనుజస్త్రీలు గృహములకరిగిన తరువాత సీమెతో భాషించెదనుగాక. (వృక్షము నెక్కును)

ఏకజట—(సీతనుజూచి) ఏమేసీతా! ఎంతపిలచినను మాటాడవు. రావణుడు వచ్చువేళయైనది. నీమనస్సులో నేమి నిశ్చయించుకొంటివి? రావణుని యభీష్టము దీర్చుట కంగీకరించెదవా?

సీత—ఎంతసేపుమాటలాడినను నిట్టిపలుకు లేకదా! ఏలమీరు తొందరపడెదరు? శ్రీరామశరాంభోరాసి సత్వరమ్ముగనే లంకాపురమును ముంచగలదు.

ఏకజట—నీవింత గర్వించియుంటివేని యీతనునిన్ను విడువడు. ముల్లోక భయంకరుడగు రావణునియెడ నీబీరములు పనికిరావు. ఇంత మొండితనము పనికిరాదు. రావణుని భర్తగా పొందుట సామాన్యమని తలంచితివా యేమి?

సీత—ఇంక నీవా ప్రసంగమును గట్టిపెట్టుము.

త్రిజట—(నిద్రనుండి తొందరగా లేచి) ఏకజటా! ఊరకొనుము. సీతజోలికి బోకుము. నేనొక కలగంటి.

ఏక—నీవెప్పుడును నాకలవచ్చింది యీకలవచ్చింది అని చెప్పుచుయుందువు. ఏమిటాకల?

త్రిజట—కలయనగా కలగాదు. సీతను వెదకుట కొక కోతివచ్చి సీతనుజూచి లంకాపురమెల్ల దహించి రామునకు సీతవార్తను జెప్పినట్లును, రాముడు వానరబలముతో లంకకువచ్చి దైత్యనాశము చేసి సీతను గొనిపోయినట్లును కలగంటిని.

హను—(తనలో) ఈనిశాటిమాత్రము సాధుగుణశీలయైయుండనోపు. ఈమె కలగాంచినట్లు కోతినగు నేనిచ్చటనే యున్నాడనుగదా.

సీత—(తనలో) ఏమికారణమోగాని నాయెడ మికన్న దరుచున్నది.

[తెరలో కలకలము]

హను—(తనలో) అదుగో! రావణుడు కాబోలు వచ్చుచున్నాడు. కానిమ్ము. వాడేమిభాషించునో చూచెదగాక.

ఏక—త్రిజటా! దానవేంద్రుడు వచ్చుచున్నాడు.

సీత—(తనలో) దురాత్ముడరుదెంచుచున్నాడు. వీడిప్పుడు నన్నేమిసేయునోగదా. నాశరీరము కంపమెత్తుచున్నది. కానిమ్ము. ప్రాణేశ్వరపాదచింతనపరనైన నా కెట్టిముప్పును వాటిల్లకుండునుగాక.

హను—(తనలో) నిశ్చయముగా నీకెట్టి ముప్పునురాదు. అయినను రామదూతయగు హనుమంతు డెదుటనే యున్నాఁడు.

[రావణుఁడు ప్రవేశించును.]

రావ—(సీతనుజూచి) నేఁడుతప్పక నాయభీష్టముదీర్చెదవని నీ ముఖకమలము సూచింపుచున్నది.

14. అనుబంధము.

సీత—హా! రఘునందనా! రామచంద్రా!

రావ—ఇంకను నారాముని మీఁద దలంచెదవు?

తే. గీ. అడవియందున దమ్ములతో నాకులలము
దినుచు జరియించు రాముని మనమునందు
దలచెదేటికి యాతఁడు దగఁడునీకు
భర్తకాయుండ నమ్ముమా భాసురాంగి.

ఇంక నారామునిపై భ్రాంతివిడిచి బలపరాక్రమ శౌర్యముల చేత ముల్లోకములను గంపింపజేయు నాయభీష్టముతీర్పుము.

తే. గీ. ఊడిగంబులు సేయింతు నువిదనీకు
దనుజకాంతలచేతను తప్పకుండ
పట్టపుందేవివై నీవు వరలగలవు
నన్నుఁజేబట్టి మించుమా కోమలాంగి.

హను—(తనలో) వీనికివినాశ కాలము ప్రాప్తించినది.

సీత—తే. గీ. రావణునిచేత దేఁబడ్డ రమణియిట్లు
వనమునందు దుఃఖింపుచు వరలరాదు
నాదుహితులెల్ల దీనికి నవ్వుచుండి
రమ్ము కామినీ నామంది రమ్ముజేర.

అప్పుడు నీవు సకలసౌఖ్యములను బొందఁగలవు. నిన్ను నేను

గాసి నొందఁ జేయుచుంటివని దనుజులందఱును నన్ను నిందింపుచున్నా రు. ఈనిందాభరంబు తొలంగించుకొనుటకు నీకృపదప్ప వేరుమార్గ ము లేదు. (ఇంచుకయూరకుండి) పదిమాటల కొక్కమాటయైనను బ త్యుత్తరమీయవేల ? జెప్పుటకు సిగ్గుగానున్నదా ?

హను—(తనలో) సంధిజ్వరపీడితుడిట్లే వాగుచుండును. ఇప్ప ట్లవీనిశిరంబులు బగులగొట్టిన బాగుండునుగదా అయినను, రామాజ్ఞ లేదు.

రావ—తే. గీ రాముడరుదెంచునంచును రామనీవు
భయమునందగాబోకుమీ భావమందు
వానివలన నెక్కింతయు భయము లేదు
సంశయింపకనన్ గూడు సారసాక్షి.

ఇంక నీపీజన్మమున రాముని జూడజాలవు. నానగరంబుబ్రవేశిం చుట కెట్టివారికిని సాధ్యముగాదు. ఒకవేళవచ్చునేయనితలంతము. అట్లయినమాత్రమేమిభయము ? రణమున నాచే గూలినాడనియే తలం పుము. ఈవిషయమున నీవేమియు సంశయింపవలదు. వచ్చెడివాడేని యీపాటికే వచ్చియుండును. పోయినదేచాలునని యూరకుండె ను. అట్టివానితో నీవేమి కాపురము చేసి సౌఖ్యపడెదవు ?

15 అనుబంధము.

సీత—(తనలో) వీడంతకంతకు కఠినముగాఁ బ్రేలుచున్నాఁడు. వీనితో సంభాషించుట తగదు గాన యీగడ్డిపోచనడ్డమిడి మాటలా డెదను. (గడ్డిపోచనడ్డమువైచి) ఓరీ ! దుర్మదాంధా ! ఏలరానోటికి వ చ్చినట్లుప్రేలెదవు ? మహాసాధ్వీశిరోమణినగు నేనుభగవత్స్వరూపుం డగుశ్రీరాముని నే మానసపీఠముననిల్పి స్మరించెదనుగాని నన్యులనామ మునైన దలంపను. కన్నులతో నైనజూడను. నీవు గాఢముసమీపించు టంజేసి నన్నిట్లు వేధించిహింసలుపెట్టుచుంటివి. పరదారనగు నన్ను దె

చ్చుట పాపమని నీకు దోచలేదు. స్వవిషయము నీకిట్టిపాటుసంభవించి యున్నచో నీచిత్తమెట్లుండునో ! రామునిపరాక్రమవిక్రమంబులు నీవెఱుంగక యిట్లుబల్కుచుంటివి. ఆనాఁడు రాముఁడు లేకుండుటంజేసి నీవు నన్నుదోఁడి తెచ్చితివి కాని లేకున్నచో నీవీపాటికియమునివీటికతిథివయ్యేయుందువు. క్రూరుఁడా! నీవుబ్రహ్మకులసంజాతుఁడవు. సమస్తవేదములను శాస్త్రములను జదివితివి. పరదారాపహరణము ధర్మమని యెచ్చట జెప్పబడియున్నది. ? (ఇంచుకయూరకొని) జరిగిన దేమోజరిగినది. ఇప్పుడైనను నీవు బ్రిదుకదలంచితివేని నన్ను రామునకర్పించి సుఖింపుము.

హను—(తనలో) కుండ బ్రద్దలుగొట్టినట్లీమె యీతనికిప్రత్యుత్తరమిచ్చినది.

రావ—(తనలో) భయపెట్టిచూచి గాని యీమె నాయభీష్టము దీర్పదు. (ప్రకాశముగా)

16 అనుబంధము.

రాముని పరాక్రమము చెప్పి నన్నుభయపెట్టకుము. అట్టి రాములు పదియారువేలమంది వచ్చినను నన్ను రణమున దాకజాలరు. సామవాక్యములచేత నీమనసు మెత్తపడునేమోయని యూహించితిని. అందులకు నీవంగీకరింపకుంటివి. ఇంక నీయెడల కరుణబూనరాదు. (కౌగలించుకొనబోవును.)

సీత—ఓరీ ! దూరముగా నుండుము. నీదుండగములుజూచి నిన్ను భస్మముచేయుటకు నాశాపవాక్యములే చాలునుగాని పతియాజ్ఞ లేకపోవుటచే బ్రతికిపోయితివి.

హను—(తనలో) తల్లీ ! నీవంతటి సాధ్వివేయగుదువు.

రావ—(తనలో) ఇప్పట్టున నీమెవిషయమై తొందర పడరాదు. ప్రస్తుతమిట్లు చెప్పిపోయెదగాక. (సీతతో) సీతా ! ఇంక నీకు రెండు

నెలలు గడువిచ్చితిని. ఈలోపుగ నీయంతట నీవు నన్ను వరియింపక యుంటివేని నీశరీరము దనుజకాంతల కాహారముగాఁ జేసెదను.

(నిష్క్రమించును)

17 అనుబంధము.

సీత—(విచారముతో) ఆహా! ఈదనుజుండు నాయెడల నెంత కఠినత్వము దాల్చినాఁడు. అయ్యో! నేనెట్టి కడగండ్లఁగుడుచుచు నెంతకాలము జీవింపగలను. ఇంక ప్రాణములు బాసి సుఖించుటయే మేలుగా నాకుదోచుచున్నది. (రాముని యుద్దేశించి) ప్రాణేశ్వరా! రామచంద్రా! నన్నురక్షింప నింతవఱకున్ను రాకుంటివి. నావార్త నీకెవ్వరైన తెలిపిరో లేదో. ఇంతవఱకును నీవరుదెంతువేమోయని ప్రాణములు శరీరమునుండి పోకుండ బట్టియుంచితిని. ఇంకజీవించుట కష్టమని తలంచి నీనామస్మరణము గావింపుచు జీవముల బాయుచుంటి. ముందుజన్మమునకును నాకు నీవేభర్తవగుదువుగాక.

హను— (తొందరగా వృక్షమునుండిదిగి)

18 అనుబంధము.

తే. గీ. రామభూనేత దూతనై రమణినీదు
జాడ లరయంగవచ్చితి సంతసమున
కేసరికి నాత్మజుండ సుగ్రీవసఖుఁడ
హనుమదాఖ్యను జగమున నలరువాఁడ.

సీత—ఓరీ! మాయరావణా! నన్నేల వంచించెదవు? ప్రాణములు బాయనున్నదానితో నేల యీమాటలు. ఛీ! అవతలకుబొమ్ము.

హను—తల్లీ! నేను నిజముగా రామునిపంపున వచ్చినవాఁడనే. నన్ను గూర్చి నీవు సందియము నందకుము. నీపాదసాక్షిగ నేను హనుమంతుఁడను. ఇంతవఱకును నేనీవృక్షాగ్రమున నుండి రావణుని పలుకులువింటిని. నీదర్శనము సేయుటకు దగినకాలమునకై నిరీక్షించి

యుండి యిప్పుడు నిన్నుఁ బిలచితిని. అమ్మా! నన్ను విశ్వసింపుము. నిన్ను రావణుండు గొనివచ్చిన తరువాత, రాముండు లక్ష్మణునితోఁ బర్ణశాలకు వచ్చి నిన్నుఁ గానక మహాదుఃఖ సాగరమున మునిఁగి భవదన్వేషణార్థమై సకలగిరులను నరణ్యములను వెదకి యెక్కడను గానక తుదకు గిష్కింధకు వచ్చెను. అక్కడ సుగ్రీవుడను ప్లవంగతేసతోఁ స్నేహము జేసికొని యాతని యగ్రజుండైన వాలినిఁ గూల్చి వనచర రాజ్యమునకు సుగ్రీవు నభిషిక్తుఁ జేసెను. నిన్నన్వేషించుటకు బెక్కుమంది కపులను ననేక దిక్కులకు బంపినాఁడు. నేను శ్రీరామకరుణచే సముద్రలంఘన మాచరించి యిందుఁ బ్రవేశించి రాత్రియంతయు రావణాది దనుజాంతఃపురముల వెదకి తుదకిక్కడ నిన్నుఁ జూచు భాగ్యముఁ గంటిని. శ్రీరాముఁడాతని తమ్ముఁడగు లక్ష్మణునితోఁ గుశలముగ నున్నవాఁడు.

సీత—(తనలో) నిశ్చయముగా నితఁడు రామదూతయే. (ప్రకాశముగా) హనుమా! నాకై నీవు మిగుల శ్రమపడితివి. నీమేలును నేను మఱవఁజాలను. నాస్థితియంతయు నీవు కనుఁగొంటివి కదా. ఇదియంతయు నాథునకు దెలుపుభారము నీదై యున్నది.

హను—తల్లీ! రామభూవిభుం డిచ్చిన యానవాలు. (యుంగరమిచ్చును)

సీత—(ఉంగరము నందుకొని కన్నుల నద్దుకొని) ఈయుంగరముఁ జూడ రాముని జూచినట్లే యున్నది. ముద్దుటుంగరమా! నాథుని సేమవార్తఁ దెలుపవచ్చితివా!

హను—అమ్మా! నీవింకఁ జింతింపవలదు. నేను సత్వరముగ బోయి రామున కీవార్త దెలుపుదును. ఆతఁడును సత్వరముగనే కపిబలములతోఁ జనుదెంచి రావణుని పుత్రామాత్యభృత్యాదివర్గముతోఁ దునిమి నిన్నుఁ దోడ్కొని పోఁగలఁడు. అంతవఱకును నీవోపిక బట్టుము. తల్లీ! ఇంక నాకనుజ్ఞ యిమ్ము. నేను సత్వరముగ గిష్కింధ జేరుకొనవలయును.

19 అనుబాధము.

సీత—హనుమా! నాథునితో నావాక్యములుగా నిట్లు పలుకుము.

తే. గీ. దశముఖుఁడు రెం డుమాసముల్ కై తడవుయిచ్చె
నద్దిదాటిన పిదప న న్నవనియందు
జంపుఁగట గాన వేవచ్చి సంగరమున
వాని జెండాడి నన్ను గాపాడఁగుసు.

మఱియు లక్ష్మణునితో నేఁచన్న మాటలను మనంబున బెట్టికొనక రామునితో నేతెంచు మనుము. నాయుంగరము రామున కానవాలుగా నిమ్ము.

హను—(అందుకొని) జ. సీ. సెలవుదీసికొందును. క్షుద్బాధ దీర్చుకొనుట కీవనమున ఫలములుదింగునా?

సీత—చైత్యులేమి సేయుదురో! ఆభయము లేకున్నచో నీ యిష్టము.

హను—ఇఁక నేఁగెదను. రామ శ్రీరామ.

(నిష్క్రమించును)

20 అనుబంధము.

రావణుని సభాభవనము.

[రావణుఁడు, విభీషణుఁడు, ఇంద్రజిత్తు, ధూమ్రాక్షు, విరూపాక్షు, మందపాలకులు ప్రవేశము.]

రావ—సభనంకజూచి (ప్రకాశముగా)

21 అనుబంధము

ఆ ఏమి యీ యద్భుతము! సర్వసురాసుర కిన్నరఖేచరగరుడ గంధర్వయక్షపన్నగ నాయకులెల్లరు యుల్లంబున తల్లడబడు నాధాటి విని, యీ హీనుఁడగు వానరుండు సిగ్గితిని యించుకయు గొంకుజంకు

లేకలంకఁ బ్రవేశించుటయేగాక పంకముతో రంకెలు వేయుచు వనం బంతయు పాడుజేసి యక్షకుమారునిఁ బింకముడచి వధించినాఁడట.

విప్ర—మహాప్రభూ! బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులలో నెవ్వరో యొక్కఁడీ వానరరూపమును దాల్చి యిచ్చట కరుదెంచిరని దోఁచుచున్న యది గాని యీతఁడు నిజమగువానరుఁడు కాఁడు.

ధూమ్రా—దేవా! యీతని వాక్యములు నమ్మఁదగినవి. ఏలయనిన.

ఉ. వానరుఁడొక్కరుండు నవలీలగ వార్ధిని దాఁటివచ్చి; య
మ్మానినిఁ గాంచి యింతయును మానము లేక వనంబుఁ జొచ్చియుం
దానవపుంగవుల్ విసరి విధ్వంసము జేయుచు నక్షుయుం భవ
త్సూనుని జంపినట్టిదిఁ యుచ్చెఁగ నెంతయు బుట్టఁజేసెడిన్.

విరూ—రాక్షసేశ్వరా! యీవానరుని వైఖరింబట్టి చూడ భగవదాంశ సంభూతుండని తోఁచుచున్నయది.

రావ—ధూమ్రాక్ష విరూపాక్ష విప్రజిత్తులారా! ఈసర్వ ప్రపంచమునం దెవ్వఁడైనను నరే నాచేఁ బరాజితులు కాదగిన వారే (ఒకవైపుచూచి) యేమిరా యీయార్భాటములు.

మంద—మహాప్రభో! పాశబద్ధుఁడైన వానరునింబట్టి కొందరు రాక్షసులు దేవరదర్శనమునకు వచ్చుచున్నారు.

[హనుమంతునితో రాక్షసులు ప్రవేశించుచున్నారు.]

హను—(రావణునిఁజూచి కండ్లుచికిలించి నవ్వును.)

రాక్ష—దేవా! యీతఁడే వనభంగము గావించిన వానరుఁడు.

రావ—ఓరీ కూరవానరా! నీవెవ్వఁడవు? ఎందుండి యేపనికై యిచ్చటకు వచ్చితివిరా.

హను—(మరల కండ్లుచికిలించును.)

రావ—ఓరీ! నీకోఁతిచేష్టలుమాని నిజము దెల్పుము లేనిచో యీకరవాలమున.

హను.—ఆఁ యేమేమి నేనా మొవడనా. ఏమిపనిమీఁద వచ్చితినా అట్లయిన చెప్పెదనాలకించెదవా యిది యంతయు తప్పక నీకు చెప్పవలసినదేనా.

రావ—ఔరా! ఏమిరా నీకండ్లక్రొవ్వు.

హను.—

ఉ. మారుతిపుత్రుఁడన్ వినుము । మానవనాథు శుభాంపనిట్లు నే
తారమణీశిరోమణినిఁ । దద్దయుఁ గాంచగవచ్చి యీ మెయిం
పారఁగఁ గాంచి వార్తలను । సంచితలీలను దెల్పి వచ్చుచో
గ్రూరుల దైత్యులం గసిమి । గొంకక భంగము జేసితిన్ వనిన్.

అదియునుంగాక నిన్నెట్లయినం జూచు వేడుకతోడ నూహించి వనభంగాదికృత్యములు గావించితిని. అందువలననే నిన్ను జూచితిని యింక నీకు జెప్పవలసిన దించుక గలదు చెప్పెదనాలకింపుము. నీవనేక శాస్త్రములు చదివితివి దానివలన నేమి ప్రయోజనముకలదు. పరాంగనాహరణులుమహానరకకూపకములంబడుదురని నీ వెరుంగవా పోనిమ్ము దానికేమిగాని యీమాట వినుము.

తే. గీ. రామ భూపాలు ఘోరశ । రాగ్నిఁ గూలి
శలభగతి మాడిపోవక । సంతసమున
సీత నర్పించి భక్తితో । జేరి యతని
శరణుఁబొంది జీవింపు రా । క్షసకులేంద్ర.

మరియు,

తే. గీ. రాఘవుఁడన్న సామాన్య । రాజుగాఁడు
దైత్యవంశాంతకుఁడటంచు । దలచి యతని
భార్యనుగొనిపోయి మరల । పరమభక్తి
నతని కర్పించి శరణంబు । నందుమయ్య.

అట్లొనరింపకుందువేని మోసము వాటిల్లును.

రావ—రాముని పరాక్రమము నాచెంత నింతఘనముగా వర్ణింపకుము. ఆతనికి నాకును హస్తిమశకాంతములు. ఔనౌను అంత శౌర్యశాలియగుట వలననే కాబోలు తనభార్యను నాలంకనుంచిన యింతకాలమునకైన నాపై సమరమునకు రాకున్నవాడు.

హను—సమయము రావలయునుకదా! త్వరపడిన లాభమేమి? రాముని మహత్వమించుక జప్తికిందెచ్చుకొనుము.

చం. అనిమొననిన్ను గెల్చి చెలి ౯ యందున నిల్చినకార్తవీర్యునిం
దునిమివసుంధరన్ నృపుల ౯ మర్మదమార్చినభర్గసూనునిన్
ఘనతరతేజ నాలమున ౯ గాళ్ళఁపయింబడగాచినట్టి రా
మునిగుణధామునిన్ సుగుణ ౯ మూర్తి నెరుంగవె దైత్యనాయకా.

మరియు,

తే. గీ. నిన్ను చంకబెట్టుకొనుచు ౯ నీరధులను
ముంచి లేవనెత్తినవారి ౯ నంచితముగ
నొక్కకోలను గూల్చెను ౯ నక్కజముగ
నట్టి రఘురాము జెనకంగ ౯ నగునె నీకు.

రావ—ఓరీవానరాధమా! రామునియింతగాస్తుతించుచుంటివి.

తే. గీ. అంత బలువాటచేతనే ౯ యింతికొరకు
భానుపుత్రుని పాదము ౯ బట్టినాఁడు
పలుకులేటికి నాలంక ౯ పైకివచ్చి
నప్పుడీక్షింతు నాతని ౯ యమితబలము.

హను—నిన్ను జంపుటకు రాముఁడే నక్కరలేదు. నేనే చాలుదును గాని రామాజ్ఞ లేక యూరకుంటిని.

రావ—ఓరీ! మర్కటా! ఏమిప్రేలితివిరా! కూ్రరా! (ఖడ్గము కౌగురనుండిదీసి హనుమంతుని మీఁదికి బోవ విభీషణుడు అడ్డగించును.)

విభీ—అన్నయ్యా! ఆగ్రహింపకుము.

22 అనుబంధము.

రావ—విభీషణా! నీవు ప్రతి విషయమున అడ్డుకల్పించుచు నేయుందువు. నోటికిరానిమాటలు వదరుచున్న వీనినివిడచుట పాడిగాదు.

విభీ—అన్నయ్యా! దూతను శిక్షింపవలయును గాని వధింప ధర్మముగాదు. ఇప్పటికైన యీరామభూనేత దూతనుందలచి రాముని మహాత్వం బూహించుకొనుము.

రావ—విభీషణా! ఏమంటివి.

మ. సురలన్ సృక్కగజేసి దేవవిభు హెచ్చుల్ మ్రగ్గగాజేసి ఖే
చరగంధర్వసుపక్షికాండముల మచ్చుల్ మాపిదోస్శక్తిచే
మరుదాకాశజలాగ్ని పృథ్వులను గుమ్మంబందుకాపుంచు నీ
వర బాహాబలశాలికా నరుడౌకో ప్రత్యర్థియై నిచ్చుటల్.

నా చెంతనా రామునిమహాత్వంబు గొనసాగునితలంపబోకుము.

విభీ— 23 అనుబంధము.

రావ—ఛీ! నోరుమూయుము.

హను—ఓరీ రావణా! చల్లకువచ్చి ముంతదాచనేల! వినుము. మాశ్రీరామచంద్రుడు నీతో నిట్లనమనియె.

చం. వనమున నుండునట్టి తరి వంచనమమ్ములజేసి జానకిన్
గొని చనజాలితీవు కడు కొంటెతనమ్మున యిప్పుడైననున్
మనమున దప్పుదిద్దుకొని జానకిసుత దెచ్చియొసంగు కానిచో
రణమున నుగ్రసాయక ప రంపరలన్ నినుగూల్చిపుచ్చినా
వనితనుగొంచుబోయెద న వారితవిక్రమశౌర్యమేర్పడన్.

ఇందుకు నీవేమి ప్రత్యుత్తరమిచ్చెదవు?

రావ—నామాటగా రామునితో యిట్లనుము.

మ. దొరనో నొంగనెయేమియైనటుదో । స్త్రోదెచ్చితిన్ జానకిన్
దరమైనన్ గొనిపొమ్ము సంగరములో । దర్పంబు జూపించి; భీ
కరలీలన్ దనుదాకగా వెలిపుర । ల్గన్ బొమ్ము; వేయేల; సం
గరమున్ జేయగలేనివారియెడనే । గారుణ్యమున్ బూనెదన్.

(తనలో) వీనికేదయినా పరాభవము జేసి వదలవలయును (ప్రకాశముగా) ఓరీ భటులారా! ఈవానరుని వాలమునకు తైలవస్త్రములుజుట్టి అగ్ని బెట్టి వదలుడు. (నిష్క్రమించును.)

హను—(తనలో) శ్రీరాముని దయచేత హవ్యవాహనుడు నన్నేమియుచేయకుండుగాక. ఇప్పుడిదియును నొకందుకు బాగుగనేయున్నది. ఈమంటలతో లంకాపురమంతయు దగులబెట్టెదను.

[దనుజులు హానుమంతుని తోకకు గుడ్డలుజుట్టి యగ్ని బెట్టుదురు.]

హను—(నిష్క్రమించి వెంటనే ప్రవేశించి)

శా. లంకం జొచ్చితి గానుపంపునను నా । హ్లాదంబుతో సీత నా
తంకంబేమియు లేక చూచి వన । ధ్వంసంబుగావించి ని
శ్శంకం దైత్యులగూల్చియీపురమంతన్ । చండాగ్ని పాల్జేసి నా
నింకన్ రామునికిన్ వచించుటకునై । నేనేగెదన్ వేగమే.

(నిష్క్రమించును.)

24 అనుబంధము.

ఇది పంచమాంకము. సంపూర్ణము.

[నాటకప్రారంభమున సమాజికులందరు కలిసి తెఱలో
పాడెడిప్రార్థనపాట]

1 వ అనుబంధము.

యమునాకళ్యాణిరాగం - ఏకతాళం.

ప॥ శ్రీగిరివరకరుణాకరశితవరధరా
అ॥ ప॥ నాగభూషణ । భక్తపోషణ । నగజాతమనోరమణ శ్రీగి॥
యోగీంద్రహృద్పద్మవిహారాసుధీరఓకరిచర్మాంబరధరశంకరా
సాగిలిమ్రొక్కి । వేడుచుంటిమీ । సమాజమును । సదాబ్రో
వగ॥ శ్రీగి॥

---

2 అనుబంధము.

[సీత అగుపడలేదని లక్ష్మణునితో చెప్పెడిపాట]

బేహాగ్రాగం - ఏకతాళం.

ప॥ వినుమయ్యలక్ష్మణా । యింతెందరసినమనజానకి జాడగనబడదే॥
అ॥ ప॥ గనగానేడేలనొ నామనము న । కారణముగ విచారముసం
బడెయనుజన్మ॥ విను॥
అన్వేషించుచు యీవనమున నలుదెసలయందు దిమ్మరు
చుండెను
నిన్నుకూరరాకుసు డెవ్వడైన నిర్భీతినిగొని చనెనొ దెలియదు
మనకు । జనక । జాత్మ । యెటులగనబడుహాయీవనిన్॥ విను॥

---

3 అనుబంధము.

[లక్ష్మణుడు పాడెడిపాట.]

కన్నడరాగం - ఏకతాళం.

ప॥ అన్నా సకలగుణసంపన్నా ॥ అన్నా॥

అ॥ ప॥ నిన్నే మని నేనూరడింతు ధరనీ వెరుగని దేమున్న దినెన్న గ॥ అన్నా॥
మన్నింపుము నావిన్న పంబు మనకె క్కాలది యీవనవా)ంతంబు
లన్నియు నన్వేషించి పిమ్మటనాలోచింతిము కర్తవ్యంబున్॥
అన్నా॥

---

4 అనుబంధము.

[రాముడు విచారముతో పాడెడిపాట.]

హిం॥ ముఖారిరాగం - అదితాళం.

ప॥ హా నాబహిః పా)ణమా । నాపాలిభాగ్యమా॥

అ॥ ప॥ యీనాటికి మనకీవనసీమను యెడబాటున్ ఘటిరుయించెనా దుర్విధి॥ హానా॥

నే । నేమని । నిన్ను విడనాడి । జీవింతున్
జానకినీ । జూడను నే । కిరణీనినిక । నరయుదహా ।
మానసమునన న్ దలచి తలంచి శోకించుచుయెంత గాసిలు చుంటివో॥హానం॥

---

5 అనుబంధము.

[లక్ష్మణుడు హానుమంతునితో తమ చరిత్ర చెప్పెడిపాట.]

కాఫీరాగం - ఏకతాళం.

ప॥ హానుమంతా విను మాచరితంబును దెల్పెద దశరథరాజ నందనుల మేమిర్వురమరయన్॥

అ. ప. అనుజుడౌను నాకీ శ్రీరాముండు
జనకునిసత్యము జరుపగజాయా । సహితుండై యీవనికరుదెంచగను
దనుజుండు కడు మాయన్ । మావదెనన్ । గొనిచనియెన్ ॥ హాను॥

---

6 అనుబంధము.

[వాలితో తార యుద్ధమునకు వెళ్లవలదని చెప్పెడి పాట.]

ముఖారిరాగం — ఆదితాళం.

ప. నామనవిని యాలింపుము నాప్రాణనాయకా

అ॥ ప॥ నామనంబున। యేలనో కడు। వెరపుదయించెరా. అకారణముగ

ప్రేమతో నామనవి దోషియకఅని యోచనర్పకుమా

రామలక్ష్మణులాతని చెంతరా యుండుటచేగద మరల అనికిరా

మీమ్మురమ్మనెభానుజుండు। మేటిధైర్యము ... ॥నామనవిరా॥

---

7 అనుబంధము.

[రాముడు శీతనుగురించి విచారముతో పాడెడిపాట]

ఘరజురాగం — ఆదితాళం.

ప॥ అయోధ్యాప్రాణేశ్వరీ। నారీ। సుకుమారీజనకకుమారీ॥ అయో్యా॥

అ॥ ప॥ ఎయ్యెడవినివిను నిశ్చితినిటి తిమప్పుండగు దశకంఠుడుమాయను

చయ్యననినుగొని చనెననివిని విచారసాగర నిమగ్నుడనైతిని॥

అయో్యా॥

అయ్యెడనాకై యెంతచింతించుచు అడలుచుంటివో హాప్రాణ

సఖీ॥ అయో్యా॥

---

8 అనుబంధము.

[సుగ్రీవుడు పాడెడి పాట.]

భైరవిరాగం — ఆదితాళం.

ప॥ వందనంబుసుమిత్రాపుత్రా।లక్ష్మణాభిఖ్యసద్గుణపవిత్రా॥ వంద॥

అ॥ ప॥ సుందరవదనారవిందా నేనేసుగుచూడ మీయెడల నే నప

రాధనిగాన్పుచా ॥ వంద॥

డెందమునందు నాయందు నూతమైన క్రోధముంచక నన్ను
మన్నింపగా వేడెదర ॥ వంద॥

9 అనుబంధము

[రాముడు పాడెడి పాట]

హిం॥ తోడిరాగం - ఏకతాళం.

ప॥ అనుజన్మావిను మాలోచింపగ భానుజుండనుమన యెడలన్

అ॥ ప॥ ఘనభక్తి తత్పరుండై యుజరించి । కార్యముగడచెనుగదా యని
దలచి

మనదగుకార్యము । మరచియుంటను। మగువలతో సల్లాపము
లాడుచు

నున్న వాడనివిన్న వాడ లే।కున్న రాముండు నేమనదరికి॥అనుజన్మా॥

10 అనుబంధము.

[హనుమంతుడు పాడెడి పాట]

శుద్ధసావేరిరాగం - ఆదితాళం.

ప॥ రామాముని జనహృదబ్జినవనామా । రవికులాంబుధి పూర్ణ
సోమా॥ రామా॥

అ॥ ప॥ యీమహిస్థలిలో దుష్టశిక్షణ । శిష్టరక్షణ కైబుట్టిన శ్రీసీతా

నామనమనయము నీపావనతర। నామస్మరణము సల్పగజొన్పుము

నీమముతో నీసుందరపదారవిందముల భజియింపగబోవుము॥

11 అనుబంధము.

[హనుమంతుడు పాడెడి పాట]

కాంభోజిరాగం _ ఏకతాళము.

ప॥ రామరామ శ్రీసీతా । రామమనోభిరామా

అ॥ ప॥ రామాపావననామా । రమ్యసద్గుణధామా
నీమమునన్ నామనమున । నినుధ్యానింతును రా
మమహానుభావా సమోస్తునమో దేవా॥ రామ॥

---

12 అనుబంధము.

[హనుమంతుడు పాడెడి పాట]

పీలువారాగం _ ఏకతాళం.

ప॥ రామ । రామ । రామ । జగధభి । రామ । శ్రీరామా
రామా నీమహిమను నెరుగకగద । రామామణి శ్రీసీతా
రామను రావణుండు తనమాయను
రామా రామాయనిభోరున దుఃఖించుచుండగొనిచనియెకూరుడై॥

---

13 అనుబంధము.

[అశోకవనమున శీత పాడెడి పాట]

హిందోళిరాగం - ఆదితాళం.

ప॥ యెందుంటివో ప్రాణేశా । రామా । రామా ॥ యెం॥

అ॥ ప॥ సుందరవదనారవిందా । మిముజూడక । నాకెటులక । ఘటి
యించుక॥ యెందు॥

డెందమందున్ను గూర్చి । యెంతచింత నొందితివో నావార్త ।
మీకెటులదెలియునో॥ యెం॥

14 అనుబంధము.

[రావణుడు పాడెడి పాట]

మోహనరాగం - ఏకతాళం.

ప॥ నారీ। సొగసగువయ్యారీ। నవలావణ్యాకారి మాయసిచేమెరయు కటారీ॥ నారీ॥

అ॥ ప॥ యీరీతిని దినదినంబు ఖేదంబుననీమనంబుసారతరవి।
చారముసను। బాల్పడగక జేయనేల। యీనారి
నారీ మారుబల్కకనాకుసౌఖ్యముసకురమ్మికక॥ నారీసొగసగు॥

---

15 అనుబంధము.

[శీత పాడెడి పాట]

హిం॥ తోడిరాగం - ఆదితాళం.

ప॥ హానామనోభిరామా శ్రీరామా సుశ్యామా
హానాప్రేమపుంజమా। హానాజీవననిధానమా॥ హానా॥

అ॥ ప॥ యీనాటికిమన। స్నేహాలతను। ద్రెంచిదుష్టుండగురావణుండు
నానాయిడుములుబడలంకను। ననుచఱబెట్టెక త్వరగివచ్చి
దానవాధముని। ధరణిని గూల్చి। దాసురాలనగు। ననుగొని
చనుమా॥ హానా॥

---

16 అనుబంధము.

[రావణుడు పాడెడి పాట]

మోహనరాగం - ఏకతాళం.

ప॥ ఆలసింపక నాలోచింపుమికక। అవనియందునన్ను బోలు। ఘనుడెవండు। సీతా॥ ఆల॥

అ॥ ప॥ యేలనీతులర్బల్కెదుచాలా। యెరుగవె బేలా దానవులకుపర
స్త్రీలపొందుచాల ప్రీతివారికిదియె కులధర్మము
బాలయిక। సమ్మతింపో। యేలుమానా యెరవినవే॥ ఆల॥

---

17 అనుబంధము.

[శీత పాడెడి పాట]

భాగీశ్వరిరాగం - ఆదితాళం.

ప॥ కరుణమాలి కటకటా యో కఠినవిధీనన్ను॥

అ॥ ప॥ భరియింపలేని యిడుమలు। బడుపతినెడ బాసియనియా
స్థిరముగనానుదుట నీవ్రులిఖయించినవ్రాత ధాతా॥ కరుణ॥

---

18 అనుబంధము.

[హనుమంతుడు పాడెడి పాట]

బేహాగ్ రాగం - ఏకతాళం.

ప॥ వలదువలదు నామాతభూజాత సీతానీకీసాహసము

అ॥ ప॥ చలనములిడి నిశ్చలమతితోనా। చరితమువినుమాదురితము
విడుమా। రామభూనేత। దూతనుజుమ్మా॥ వలదువలదు॥
లలనసీజాడ లారసిరమ్మని లక్ష్మణాకుజుడు బంపగవచ్చితి।
కలనైననునను। దనుజండనుచున్। దలంపబోకుము। హాను
మన్నాముడ॥ వలదు॥

---

19 అనుబంధము.

[శీత పాడెడి పాట]

జంఝూటిరాగం - ఏకతాళం.

ప॥ హానుమాయిక జనుమా ప్రాణేశుకిటులనుమా। హాను॥

అ॥ ప॥ వినునామన । విగబల్కుము । విశదముగను । నేమరకన్
నినువిడనాడినది మొదలు । నిద్రాహార నీరంబులు । నేనెరుగను
నాధామనామ స్మరణందక్క॥ హను॥
దనుజుడునాకింకనురేం । డునెలలుగడువిచ్చెపిదప
ననుజంపగనిశ్చయించె వయ్యోనను బ్రోవరావ॥ హను॥

---

20 అనుబంధము.

[హనుమంతుడు పాడెడి పాట]

కాంభోజిరాగం - ఏకతాళం.

ప॥ రామరామ । శ్రీసీతా । రామామనోభిరామా।
అ॥ ప॥ రామాపావననామా । రమ్యసద్గుణధామా॥ రామా॥
రామారామనీనాము । పారాయణామృతమె । ప్రాణాధార
పదార్థంబయ్యె।
యేమికొరంతనాకింక । యీలంకల్ । నేనింకల్ నిశ్శంకల్
మంటబెట్టిచనెదల్॥ రామ॥

---

21 అనుబంధము.

[రావణుడు పాడెడి పాట]

కమాచ్ రాగం - ఏకతాళం,

ప॥ ఎన్నడు వినమే । యిట్టివినోదపు । మాటలల్ ధరల్ బుట్టి॥
అ॥ ప॥ నెన్నగ । చిన్న । వానర మేమి । మద్వన భంగము సేయుట యేమిరా॥ ఎన్న॥
గ్రన్ననల్ యక్షకుమారునిల్ శౌర్యధుర్యునిల్ జంపుటరయగల్
యెన్నో । విధముల । నామది । బోపుచు యేమియు దోచదు
విభీషణా॥ ఎన్న॥

---

22 అనుబంధము.

[విభీషణుడు పాడెడి పాట]

హిం॥ ముఖా రాగం - ఏకతాళం.

ప॥ వినుమన్నా నామాటవి న్న రాక్షసేశ్వరా రావణా॥విను॥

అ॥ ప॥ కనుగొన్న దయింపక । కడుపాపమని వినవే ।

నీవెరుగని ధర్మములుగలదే

మనమున నీ తెసి యెడలక। కినుకను నీ। మనసుదయతో॥విను॥

---

23 అనుబంధము.

[విభీషణుడు పాడెడి పాట]

హిం॥ ముఖారిరాగం - ఆదితాళం.

ప॥ రాముని ప్రభావమెరుగక యీరీతిగ । బల్కుచుంటి వన్నా॥

అ॥ప॥ రాముడుసంగరభీముడు దుష్టవిరాముడు రవికులపూర్ణసోముడు

ఆరాముజ్జగములజనములు స్తుతించు పావననాముడు సీతారా

ముడు॥ రాము॥

నేముదమున నీ బాగుదలంచి యింతగా నెక్కువకా సించితి

నామాటలు నీచెవికేలసోకు । కామక్రోధమదంబులుపూర్తిగ

నీమనంబునఁనిండియుండగ।మిన్నుమన్ను నీకేలగనంబడు॥ రాము॥

---

24 అనుబంధము.

[సమాజికులందరుకలిసి పాడెడి హారతిపాట.]

బంగాళా తోడిరాగము.

ప॥ హారతిగైకొనవే జననీ॥ హారతిగైకొనవే॥

అ॥ ప॥ కారుణ్యామృతపూరితనైమముగాపాడుముతల్లీ పార్వతి॥ హార॥

భారతరాజ్య ప్రజలెల్లరు నొకభావముగలవారై ధీరిమ । తిగ

స్వ । రాజ్యము । గైకొని । తేజరిల్లగన్ బ్రోవుము కృపతో॥

ఆంధ్రనాటకములు.

[illegible]రుమతీపరిణయం షేక్స్పియర్	0-12
సత్యహరిశ్చంద్రీయం బ॥ ల॥	1-0
[illegible] డిటో	0-14
[illegible]పాండవం అ॥ సు	0-10
[illegible] కా॥ సాం॥	1 0
[illegible]నాటకం కా॥ నా॥	1-0
[illegible] డిటో	1 0
[illegible]	1-0
[illegible]	0-8
[illegible]	0-10
[illegible]	0 12
[illegible]	0-8
[illegible]	3 4
[illegible]	1-4
[illegible]	0-8
[illegible]కథలు	1-8
[illegible] [illegible] నాటకం	0-12

నవలలు.

[illegible]	1 0
[illegible]	1-0
[illegible]	1-0
[illegible]	0-12
[illegible]	0 12
[illegible]	0-12
[illegible]	0-12
[illegible]	0-12
[illegible]	0-10
[illegible]	0-8
[illegible]	0-6
మణిమంజరి	0-8
[illegible]	0-4
వినోదములు 1-2 భాగములు	0 8
డిటో మూడవభాగం	0-8
[illegible]చరిత్ర	0-4
[illegible]	1-8
[illegible]	1-8
[illegible]	1 8
[illegible]	1-8
[illegible]	1-8
[illegible]	1-8
[illegible]	1-8
[illegible]	1-8
[illegible]	1-0
[illegible]	1-0
[illegible]	1-0
[illegible]	0-10
[illegible]	0-4
[illegible]	0-4
[illegible]	0-8
[illegible]	0-8
[illegible]	0-6
[illegible]	0-8
[illegible]	1-0
[illegible]	0-10
[illegible]చరిత్ర	0-12
[illegible]	0-12
[illegible]	0 10
[illegible]	1-0
[illegible]	0-14

ఆంధ్ర నాటకములు

గయోపాఖ్యానం చి॥ ల॥	0-8	రాణాప్రతాపసింగ్	0-12
ప్రసన్నయాదవం డిటో	0-8	కుచేలోపాఖ్యానం	0 10
పారిజాతాపహరణం డిటో	0-8	పాండవాజ్ఞాతవాసం ను॥ [illegible]	0 8
స్వప్నవాసవదత్త డిటో	0-6	సౌగంధికం	0 [illegible]
పార్వతీపరిణయం డిటో	0-6	[illegible]	1 [illegible]
కంఠాభరణం మిగులనవ్వువచ్చు నాటకము [illegible]	0-12	[illegible]	1-4
		[illegible]	1 [illegible]
[illegible] డిటో	1-0	[illegible]	1 [illegible]
		సారంగధర [illegible]	0 12
ప్రచండచాణక్యం డిటో	1 0	[illegible] డిటో	0 12
[illegible]	0 12	ప్రతాపరుద్రీయం ([illegible])	1 [illegible]
[illegible] సాంఖ్యగులు	0-12	[illegible]	0 [illegible]
సంగీతలంకాదహనం	0-10	[illegible] (మిగుల హాస్యరసము)	1 [illegible]
సంగీత[illegible]	0-12		
సంగీతసావిత్రి	0 12	వైరాగ్య[illegible]	0 [illegible]
[illegible]	0-12	హాస్య[illegible]	0 8
[illegible]	1-0	చంద్రిక[illegible]	0 10
సంగీత[illegible]	0-12	మహారాష్ట్రవిజయం	0 12
[illegible] లంకావిజయము	0 12	సంగీత[illegible]	0 12
[illegible] అభిమన్యు [illegible]	1-0	[illegible]	0 12
		ప్రభావతీప్రద్యుమ్నం	1 0
సంగీతసత్యహరిశ్చంద్ర	0 12	[illegible]	0 12
సంగీత[illegible]సాహసం	0-12	ప్రసన్న[illegible]	0 12
[illegible]విజయం [illegible]	1-0	[illegible] డిటో	0 12

పుస్తకములు కొనువారికి పోస్టుఖర్చులు భరించవలెను.

కలయువారు: [illegible] సుబ్బారావు, బుక్సెల్లర్,

[illegible]